

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Štěpánka Jahodová

Kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. 9. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 164 357 znaků včetně mezer.

.....

Štěpánka Jahodová

V Praze dne 30. 9. 2021

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za jeho vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytl při vypracování této práce.

Dále bych chtěla z celého srdce poděkovat svým blízkým, kteří mi byli při studiu oporou. Především bych však chtěla poděkovat své mamince za její velkou podporu a trpělivost, kterou se mnou měla po celou dobu mého studia. Bez její péče by nebylo možné si tento studijní sen splnit.

Obsah

Úvod	1
1. Vysvětlení pojmů	2
1.1. Pojem trestného činu	2
1.2. Znaký trestného činu	5
1.2.1. Protiprávnost činu (materiální znak)	5
1.2.2. Typové znaký trestného činu (formální znak) – subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka	6
1.2.3. Obecné znaký trestného činu uvedené v zákoně	7
1.3. Vývojová stadia trestného činu	9
1.4. Pojetí trestného činu	12
1.4.1. Materiální pojetí	13
1.4.2. Formální pojetí	15
1.4.3. Výhody a nevýhody materiálního a formálního pojetí.....	16
1.5. Zásada zákonnosti	17
1.6. Zásada subsidiarity trestní represe	19
1.7. Zásada oportunity	27
2. Klasifikace a kategorizace trestných činů	29
2.1. Klasifikace (třídění) trestných činů v širším smyslu	29
2.2. Klasifikace (třídění) trestných činů v užším smyslu	30
2.3. Kategorizace trestných činů	30
2.4. Kategorizace trestných činů v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)	32
2.5. Trestný čin a správní delikt	37
3. Historický vývoj	39
3.1. Vliv doktrinárních škol na vývoj trestního práva	40
3.1.1. Klasická škola.....	40
3.1.2. Pozitivistická škola	41
3.2. Trestní právo v období feudalismu a feudálního absolutismu	42
3.3. Právo v českých zemích od roku 1848 do roku 1918 (rakouské trestní právo)	45
3.4. Zatímní návrh osnovy obecné části trestního zákona z roku 1921 a návrh osnovy trestního zákoníku z roku 1926	46
3.5. Osnova trestního zákona z roku 1937	48

3.6.	Trestní zákon z roku 1950 (zák. č. 86/1950 Sb.).....	49
3.7.	Trestní zákon z roku 1961 (zák. č. 140/1961 Sb.).....	50
3.8.	Zákon o přečinech (zák. č. 150/1969 Sb.).....	53
3.9.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.....	54
	Závěr.....	59
	Zkratky.....	63
	Seznam použitých zdrojů.....	64
	Abstrakt.....	71
	Abstract.....	72
	Název práce v anglickém jazyce.....	74
	Klíčová slova.....	74
	Key words.....	74

Úvod

Téma diplomové práce *Kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku* jsem zvolila z toho důvodu, že toto téma souvisí s velice diskutovanou problematikou kodifikace trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který do našeho právního řádu přinesl významné změny, a to především v pojetí trestného činu jeho klasifikaci a kategorizaci.

Od přijetí zákona č. 40/2009 Sb. uběhlo již několik let, proto jsem se rozhodla tuto problematiku znovu otevřít a rozebrat, protože se domnívám, že problémy, které vznikly s přijetím trestního zákoníku, stále přetrvávají. Cílem této práce je poukázat na mezery, které vznikly s přijetím trestního zákoníku a jejich následné zhodnocení.

Pro pochopení a dostatečné vysvětlení tématu mé diplomové práce jsem musela nejdříve na samém začátku charakterizovat základní pojmy a instituty trestního práva, které s daným tématem souvisí a taktéž jsem se pokusila je vzájemně od sebe odlišit. Z tohoto důvodu se v prvních podkapitolách práce zaměřuji především na vysvětlení pojmu trestného činu, na jeho znaky a vývojová stádia trestného činu, a poté se věnuji různým pojetím trestného činu a výhodami a nevýhodami jednotlivých pojetí. Dále se v úvodních podkapitolách zaměřuji na základní zásady trestního práva, a to primárně na zásadu zákonnosti, zásadu subsidiarity trestní represe a zásadu oportunity.

Další kapitola je věnována stěžejním otázkám této práce, a to klasifikaci a kategorizaci trestných činů. V této části nejprve vymezuji jednotlivé pojmy, vzájemně je od sebe odlišuji, zaměřuji se na jednotlivé způsoby třídění trestných činů a na funkce kategorizace trestných činů. Taktéž popisuji současnou právní úpravu kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) a v závěru od sebe odlišuji trestný čin a správní delikt. K současné právní úpravě v trestním zákoníku se vracím v poslední podkapitole této práce (kap. *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*) a doplňuji ji o to, co nebylo rozebráno v kap. *Kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)*.

V poslední kapitole diplomové práce se zaměřuji na historický vývoj, jeho jednotlivé významné etapy a popisuji trestněprávní kodexy a vzájemně je od sebe odlišuji. Domnívám se, že kapitola pojednávající o historickém kontextu je pro tuto práci velice důležitá, a přispívá k pochopení dnešní právní úpravy. V kapitole *Historického vývoje* se v její závěrečné části opět zaměřuji na zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kde rozebírám ve zkratce průběh jeho přijetí a jeho následné dopady na trestní právo.

1. Vysvětlení pojmů

1.1. Pojem trestného činu

K vysvětlení pojmu trestného činu použiji vymezení podle Miříčky, který definoval trestný čin jako „*bezprávi, zaviněné jednání, které stát stíhá trestem justičním*“.¹ Solnař vymezuje trestný čin tím způsobem, že jde „*spíše o právně politický požadavek, co by trestným činem být mělo*“.² Jedná se tedy o základní ideu předřazenou pozitivně právní úpravě a není její součástí. V některých případech má definice trestného činu povahu pojmového vymezení, někdy je spíše charakteristikou, jejíž náplň je konkretizována vymezením jednotlivých trestných činů.³ Zákonodárce tak disponuje základním kriminálně politickým měřítkem, co má, a co nemá být trestáno.⁴

K vysvětlení pojmu trestného činu ve zkratce zmíním ještě pojem „čin soudně trestný“, který je základem trestní odpovědnosti. „Čin soudně trestný“ je nadřazen pojmu „trestný čin“ a zahrnuje v sobě jak kategorii přečinu a zločinu, tak i provinění, což je označení pro trestný čin spáchaný mladistvým.⁵

Jak je uvedeno výše, s trestným činem neodmyslitelně úzce souvisí trestní odpovědnost, jejímž základem je trestný čin, resp. jeho spáchání⁶, případně u mladistvých provinění.⁷ Podle Jelínka „[...] *trestní odpovědností rozumíme povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé právní důsledky svého činu – trestní sankce*“.⁸ Z uvedené definice vyplývá, že se jedná o tzv. sankční pojetí odpovědnosti.⁹ V obecném významu tím rozumíme odpovědnost dané osoby za

¹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1.vyd., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.) Praha: Nakladatelství Orac, s.r.o., 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 47., také STORCH Fr. Rakouské právo trestní hmotné, litografie podle přednášek 1892/3, 4. vyd. Praha, 1907. s. 29-30.

² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9 s. 24.

³ Tamtéž, s. 24.

⁴ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 146.

⁶ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 129.

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 135.

⁸ Tamtéž, s. 135.

⁹ Tamtéž, s. 135.

své chování,¹⁰ kdy je daná osoba povinna strpět za spáchaný trestný čin sankce stanovené trestním právem v rámci trestněprávního poměru.¹¹

Nauka trestního práva rozlišuje dva pojmy trestného činu – materiální a formální pojem trestného činu.

Materiální pojem trestného činu chápe trestný čin jako čin společensky škodlivý zasahující do základních hodnot ve společnosti, bez nichž by nebylo lidské soužití možné.¹² Právě tento pojem se snaží povahu trestného činu materiálně (obsahově) definovat a hodnotit, aniž by byly přesně určeny jeho meze. Materiální pojem definuje trestný čin co nejpřesnějším vymezením znaků, aby byla co nejlépe naplněna a vystižena obsahová stránka pojmu.¹³ Lze jej tedy chápat i jako definici obsahovou.¹⁴

Formální pojem trestného činu je dogmatickou konstrukcí bez obsahové kriminálně-politické definice.¹⁵ Tento pojem chápe trestný čin jako čin, který je trestný podle platného práva. Jedná se tedy o čin, jenž za trestný označí trestní zákon.¹⁶ Podle formálního pojmu je trestným činem každé lidské chování, které právní řád ohrožuje trestem.¹⁷

Problém v platné právní úpravě pojmu trestného činu vypadá zcela rozdílně z pohledu *de lege ferenda* a zcela odlišně z pohledu *de lege lata*.¹⁸

Přístup *de lege ferenda* označuje určitou představu o právu, jaké by mělo být do budoucna. Naproti tomu přístup *de lege lata* označuje platné právo v daný okamžik.¹⁹ Z hlediska *de lege ferenda* vychází trestněprávní nauka z materiálního pojmu trestného činu, jakožto kriminálně-politického instrumentu zákládajícího kriminalizaci vybraných činů. Dává najevo představu

¹⁰ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. s. 48-49.

¹¹ NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-67-8. s. 35.

¹² ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 90.

¹³ ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku: *Právní rozhledy*. 2007, č. 17. ISSN 1210-6410. s. 637-642.

¹⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva: základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 24.

¹⁵ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11., s. 309-320

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 90.

¹⁷ JESCHNECK, H.-H., Weigend, T., Lehrbuc des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1996. s. 50., také PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11., s. 313.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 90.

¹⁹ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

společnosti a státu o tom, co je ještě dovoleno a co je již zakázáno. Oproti tomu z hlediska *de lege lata* vychází trestněprávní nauka z formálního pojmu trestného činu, jenž umožňuje rozlišovat činy na trestné a beztrestné a plní tak garanční funkci trestního zákona.²⁰

Dnes platná definice trestného činu si prošla dlouholetým vývojem nauk trestního práva a má za sebou bohatou historii.²¹ Trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb.) vychází z formálního pojmu trestného činu, kdy právě formální pojem podle důvodové zprávy vychází více z logiky trestního práva, spočívající v tom, že se řízení pro méně závažné činy předem zastaví, než aby se předem nepovažovaly za trestný čin.²²

Trestný čin v obecné formě v sobě zastřešuje své kategorie – přečin a zločin²³ (podrobněji se jimi zabývám v kap. *Kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku*).

Definici trestného činu nalezneme v § 13 odst. 1 TZ v následujícím znění: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“

Jak je patrné z uvedené citace § 13 odst. 1 TZ, aby se jednalo o trestný čin, musí být současně splněny obligatorní podmínky trestného činu²⁴, kterými jsou:

- a) protiprávnost činu,
- b) znaky uvedené v zákoně a
- c) označení činu za trestný trestním zákonem,

k výše uvedeným podmínkám se dále připojují podmínky trestní odpovědnosti, které jsou vyjádřeny v § 13 odst. 2 TZ, a to úmyslné zavinění, případně zavinění z nedbalosti, pokud není výslovně stanoveno jinak.

Výčet neboli katalog trestných činů nalezneme ve zvláštní části trestního zákoníku, kde jsou trestné činy řazeny do třinácti hlav podle objektu (chráněného zájmu) trestného činu umožňující stanovit charakter i stupeň společenské škodlivosti skutku. Ve zvláštní části jsou tedy na prvním místě řazeny společensky nejvýznamnější objekty až po ty, na jejichž ochraně nemá společnost tak velký zájem.

²⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání trestního zákoníku č. 410 z roku 2008, s. 198., také ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2009, č. 5. ISSN 1213-5313 s. 129-136.

²¹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva: základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 24.

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 129-130.

²³ Tamtéž, s. 129.

²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 136-137.

Nynější rozdělení odpovídá hodnotovému systému demokratického státu. Pro lepší představu důležitosti objektu zde uvádím první hlavu ze zvláštní části trestního zákoníku, ve které najdeme trestné činy proti životu a zdraví. V poslední, třinácté hlavě zvláštní části jsou obsaženy trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.

Domnívám se, že toto rozdělení je přehledné a dostatečně poukazuje na důležitost chráněného zájmu, kdy právě ochrana osobnosti člověka (život, zdraví, aj.) je prioritou trestního práva.

Na okraj této kapitoly zmíním, že je třeba od pojmu „trestného činu“ odlišovat pojem „čin jinak trestný“, který chápeme jako čin, který je v daném případě beztrestný, i když by za jiných okolností a v jiném případě trestný byl.²⁵

1.2. Znaky trestného činu

Podle trestního zákoníku se každý trestný čin vyznačuje určitými pojmovými znaky, kterými jsou:

- a) protiprávnost,
- b) typové znaky, tj. znaky skutkové podstaty a
- c) obecné znaky trestného činu.²⁶

1.2.1. Protiprávnost činu (materiální znak)

Protiprávnost činu můžeme definovat jako rozpor s normou v rámci právního řádu. Je třeba upozornit na to, že při posuzování, zda se jedná o protiprávnost se musí brát v úvahu i hlediska všech ostatních právních odvětví a nemůžeme se tedy pouze omezit na oblast trestního práva. Protiprávnost lze shrnout jako jednání pachatele, které je v rozporu s právem, a to tím způsobem, že pachatel porušuje nebo neplní právní povinnost stanovenou zákonem. Požadavek protiprávnosti jako nezbytné podmínky trestnosti činu vyplývá z čl. 2 odst. 4 Ústavy, kde je uvedeno následující: „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“. Obsahově totožné vyjádření nalezneme i v čl. 2 odst. 3 LZPS, ve kterém je uvedeno: „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.²⁷

Podle Jelínka rozlišujeme protiprávnost formální a materiální. Formální protiprávnost vykládáme jako rozpor s právním řádem jako celkem. Oproti tomu materiální protiprávnost

²⁵ Tamtéž, s. 136-148.

²⁶ Tamtéž, s. 144.

²⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 30.

vykládáme jako určitou společenskou škodlivost, tedy že jednání musí být natolik škodlivé, aby na něj společnost reagovala pomocí prostředků trestního práva. Nestačí pouhý rozpor s právem, ale je třeba určitá míra společenské škodlivosti (více v kap. *Zásada subsidiarity trestní represe*). Materiální protiprávnost je tudíž důvodem protiprávnosti formální.²⁸

Někteří autoři však protiprávnost nepovažují za samostatný znak trestného činu, ale řadí ji mezi typové znaky trestného činu neboli mezi obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu, tj. mezi subjekt, subjektivní stránku, objekt a objektivní stránku trestného činu.²⁹ Toto uvedené rozdělení zastává například Solnař se Šámalem.³⁰

1.2.2. Typové znaky trestného činu (formální znak) – subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka

U typových znaků trestného činu, jde o naplnění znaků tzv. skutkové podstaty trestného činu.³¹ Skutková podstata trestného činu je souhrnem objektivních a subjektivních znaků, jež určují jednotlivé druhy trestných činů a vzájemně je od sebe odlišují. V zákoně se nicméně s pojmem „skutkové podstaty“ nesetkáme, jedná se o pojem, který vytvořila nauka trestního práva a je totožný právě s typovými znaky trestného činu.³² Funkcí skutkové podstaty trestného činu je funkce typizační a identifikační, garanční a realizační.³³

Znaky skutkové podstaty trestného činu lze rozlišovat na obligatorní a fakultativní znaky.

Obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu jsou objektivní a subjektivní znaky vyskytující se u každé skutkové podstaty trestného činu, ale ne vždy musí být výslovně vyjádřeny v dispozici trestného činu. Bez těchto znaků by daný čin nebyl trestným činem.³⁴

Mezi **obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu** se řadí:

- a) subjekt,
- b) subjektivní stránka,
- c) objekt a

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 136-137.

²⁹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. s. 55.

³⁰ STOČESOVÁ, Simona a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-360-5. s. 24.

³¹ FRYŠTÁK, Marek, Jan PROVAZNÍK, Jolana SEDLÁČKOVÁ a Eva ŽATECKÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-221-1. s. 40.

³² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 168.

³³ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 202-204.

³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 171.

d) objektivní stránka trestného činu.³⁵

Subjektem nebo taktéž pachatelem trestného činu může být kdokoli, kdo je trestně odpovědný, pokud ze zákona nevyplývá něco jiného. V daném případě je pachatelem trestného činu fyzická osoba, která je trestně odpovědná, a která bezprostředně spáchala trestný čin, případně od roku 2012 taktéž osoba právnická.³⁶ Definice pachatele je obsažena v § 22 odst. 1 TZ: „Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“ U vybraných skutkových podstat se však můžeme setkat s omezeným okruhem pachatelů, kteří se liší určitou vlastností či jsou v určitém postavení. Například u trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329 TZ) může být pachatelem nebo spolupachatelem tohoto trestného činu pouze úřední osoba.³⁷

Subjektivní stránka charakterizuje vnitřní, psychický vztah pachatele k protiprávnímu jednání. Obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, výjimečně i pohnutka.³⁸

Objekt představuje to, co je trestním právem chráněno. Jedná se primárně o společenské hodnoty, zájmy a vztahy, které jsou natolik významné, že je potřeba je trestním právem chránit.³⁹

Objektivní stránka trestného činu je tvořena obligatorními znaky, jimiž jsou jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Fakultativním znakem objektivní stránky trestného činu je například místo, čas jednání a další.⁴⁰

Fakultativní znaky skutkové podstaty trestného činu jsou takové znaky, které nemusí být obsaženy u všech skutkových podstat trestného činu, například jimi jsou:

- prostředek spáchání trestného činu,
- cíl,
- pohnutka,
- motiv trestného činu a další.⁴¹

1.2.3. Obecné znaky trestného činu uvedené v zákoně

Mezi obecné znaky trestného činu se řadí:

³⁵ NOVOTNÝ, František, Josef SOUČEK a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2. s. 85-86.

³⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 172.

³⁷ Tamtéž, s. 172.

³⁸ Tamtéž, s. 172.

³⁹ Tamtéž, s. 171-172.

⁴⁰ Tamtéž, s. 172.

⁴¹ Tamtéž, s. 171.

- a) věk,
- b) přičetnost a
- c) rozumová a mravní vyspělost u mladistvého.⁴²

Pokud zde pomineme problematiku právnických osob, tak pachatelem trestného činu může být pouze fyzická osoba, jež je trestně odpovědná. Musí jít tedy o osobu, která je starší patnácti let, a která je v době spáchání trestného činu přičetná. V případě mladistvého musí jít o osobu rozumově a mravně vyspělou.⁴³

Výše zmíněné obecné znaky trestného činu se vyznačují tím, že jsou pro všechny trestné činy a u všech pachatelů stejné a neodlišují od sebe jednotlivé typy trestných činů.⁴⁴

Pro úplnost doplňuji definici trestného činu uvedenou v § 13 odst. 1 TZ o § 111 TZ, jenž zní následovně: „*Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.*“ Z tohoto ustanovení vyplývá, že není třeba naplnit všechny znaky trestného činu dle zákona, ale je možno trestní odpovědnost vyvozovat již na základě vývojových stádiích trestné činnosti, tj. přípravy a pokusu, a dále účastenství, tj. organizátorství, návodu a pomoci. O těchto formách trestné činnosti platí totéž, co o dokonaném trestném činu, proto nesmí být v definici trestného činu opomenuty⁴⁵ (více v kap. *Vývojová stádia trestného činu*).

Pro komplexní pochopení pojmu trestného činu, uvádím, že zmíněná legální definice trestného činu (§ 13 odst. 1 TZ) je doplněna a zároveň omezena dvěma korektivy rozsahu trestního bezpráví, a to hmotněprávním korektivem – zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ) a procesněprávním korektivem – zásadou oportunity [§ 172 odst. 2 písm. c) TŘ nebo § 159a odst. 4 TŘ].⁴⁶ Těmito korektivy se podrobněji zabývám v kap. *Zásada subsidiarity trestní represe* a v kap. *Zásada oportunity*.

Prohlášením, že trestným činem může být pouze protiprávní čin, jenž zákon⁴⁷ označuje za trestný, navazuje TZ na zásadu zákonnosti vyjádřenou v § 12 odst. 1 TZ a taktéž v čl. 39 LZPS.

⁴² ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 93.

⁴³ Tamtéž, s. 93.

⁴⁴ Tamtéž, s. 93.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 144.

⁴⁶ Tamtéž, s. 138.

⁴⁷ Termín „zákon“ užitý v legální definici, je nutno chápat ve smyslu „jakýkoliv trestní zákon“, viz. § 110 trestního zákoníku.

Zároveň klade důraz na důležitost jednoznačného označení a rozlišení trestných činů, jakožto nejzávažnějších deliktů, od ostatních protiprávních činů.⁴⁸

1.3. Vývojová stadia trestného činu

Jak již bylo uvedeno v kapitole „*Pojem trestného činu*“, nelze vývojová stadia trestného činu opomenout. Vývojová stadia trestného činu, můžeme definovat jako tzv. stupně či fáze trestného činu, jež jsou časově rozloženy do určitých fází při páchání trestného činu. Postupují od nejméně rozvinutých forem až k těm nejrozvinutějším, tj. od přípravy přes pokus, až k samotnému dokonání trestného činu. Zmíněná rozvinutost vývojových stádií je přímo úměrná vyšší či nižší míře společenské škodlivosti, což má za následek vznik určité hierarchie mezi těmito stádii.⁴⁹

V časové posloupnosti se jedná „*o pojetí myšlenky spáchat trestný čin, projev myšlenky spáchat trestný čin, přípravu k trestnému činu, pokus trestného činu, dokonání trestný čin*“.⁵⁰ První dvě fáze (pojetí myšlenky a projev myšlenky spáchat trestný čin), však nemají trestněprávní význam a netrestají se. Toto neplatí v případě, kdy je jimi naplněna skutková podstata některého trestného činu, což může být například u trestného činu nebezpečného vyhrožování, kdy pachatel jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu. Poté je v tomto případě projev myšlenky trestný.⁵¹

Podle znění § 111 TZ „*Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu [...]*.“ Právě vývojová stadia trestného činu jsou obsaženy v definici trestného činu, proto jak je uvedeno výše, je třeba se jimi zabývat. „Příprava“ a „pokus“ jsou upraveny v obecné části trestního zákoníku (§ 111 TZ), avšak dokonané trestné činy nalezneme pouze ve zvláštní části trestního zákoníku, v podobě vymezených skutkových podstat trestných činů.⁵²

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 147.

⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 330-331.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 289.

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 239-240.

⁵² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 331.

Všechna zmíněná stadia trestného činu, jsou použitelná, jak u mladistvých, tak i u právnických osob.⁵³

Příprava je první fází mající trestněprávní význam. Podle komentáře k trestnímu zákoníku, stadiu přípravy ještě nemá znaky jednání charakterizující skutkovou podstatu konkrétního zvlášť závažného zločinu, „*jen vytváří úmyslně podmínky pro spáchání takového zvlášť závažného činu*“.⁵⁴ Příprava je vyjádřena v § 20 TZ, který ji charakterizuje jako⁵⁵:

- a) „*jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu, zejména v jeho organizátorství, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci, pokud*
- b) *to trestní zákoník výslovně stanoví a*
- c) *nedošlo k pokusu ani dokonání takového zvlášť závažného zločinu.*“

Tyto uvedené podmínky musí být naplněny kumulativně. Formy přípravného jednání jsou v zákoně vymezeny demonstrativně a jsou jimi například: organizátorství trestného činu, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů, spolčení, srocení, návod a pomoc. Pokud pachatel splní podmínku toho, že spáchal zvlášť závažný zločin (více v kapitole *Kategorizace trestných činů*), tak je třeba ještě vyřešit otázku, zda je u daného trestného činu trestná příprava, což je většinou uvedeno na konci konkrétního ustanovení.⁵⁶

Při posuzování trestnosti přípravy zvlášť závažného zločinu se musí každý případ posuzovat individuálně. Může nastat situace, kdy v jednom případě bude rozhodný konkrétní význam chráněných společenských vztahů, v jiném případě zase rozsah hrozící škody či míra zavinění pachatele. Taktéž je třeba brát v potaz, do jaké míry se jednání pachatele přiblížilo k dokonání trestného činu, k okolnostem a k důvodům, proč k dokonání trestného činu nedošlo a dále bude rozhodné, jak samotná příprava byla obtížná, kolik osob se jí zúčastnilo apod.⁵⁷

Dalším vývojovým stadiem trestného činu je **pokus**. Pokus je oproti přípravě stupněm obecně trestným, což znamená, že je trestný ve vztahu ke všem trestným činům a nerozlišuje

⁵³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 278-279.

⁵⁴ Tamtéž, s. 281.

⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 241.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vyd.* Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 292-293.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 285.

se kategorizace trestných činů, tj. nemusí se jednat o zvlášť závažný zločin, jak je tomu u přípravy.⁵⁸

Pokus trestného činu je vymezen v § 21 TZ jako „*Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.*“ Jak vyplývá z § 21 TZ je prvním pojmovým znakem pokusu – jednání bezprostředně směřující k dokonání trestného činu. Tato bezprostřednost jednání může mít náležité formy, které vyplývají i z konstantní judikatury a je jím takové jednání při němž:

- a) pachatel započal uskutečňovat jednání popsané ve skutkové podstatě trestného činu, o dokonání se snaží, ale ještě tak neučinil zcela,
- b) pachatel ještě nezapočal uskutečňovat jednání popsané ve skutkové podstatě trestného činu, ale i tak má jeho jednání přímý význam pro dokonání trestného činu.⁵⁹

Příprava i pokus se vyznačují společnými zásadami, kterými jsou:

- a) jsou možné pouze u úmyslných trestných činů,
- b) rozšiřují dosah skutkových podstat trestných činů, jež jsou uvedeny ve zvláštní části TZ,
- c) vina pachatele přípravy nebo pokusu se musí posuzovat vždy společně s konkrétním ustanovením zvláštní části TZ a taktéž
- d) jsou vzájemně v poměru konzumpce a subsidiarity, tedy že se pachateli bude přičítat to vývojové stadium trestného činu, které bylo nejzávažnější, tj. to které se nejvíc blížilo k dokonání trestného činu.⁶⁰

Dokonání trestného činu se vedle přípravy a pokusu řadí mezi nejzávažnější stupeň vývojových stadií trestného činu. Jde o naplnění všech potřebných znaků skutkové podstaty trestného činu. Stadium dokonání je pojmově kategorií objektivně – právní povahy, protože se jako takové váže právě na existenci znaků skutkové podstaty trestného činu.⁶¹ Nejvíce se dokonanému trestnému činu z hlediska škodlivosti blíží pokus a nejmenším stupněm škodlivosti se vyznačuje příprava. Je třeba uvést, že pokud pachatel trestný čin dokonal, tak

⁵⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 334.

⁵⁹ Tamtéž, s. 334-335.

⁶⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 289-290.

⁶¹ Tamtéž, s. 289.

bude trestně odpovědný pouze za dokonáný trestný čin, tedy pokus ani příprava se mu zvlášť nepřičítají, protože jsou zahrnuty již v samotném dokonáném trestném činu.⁶²

1.4. Pojetí trestného činu

S pojmem trestného činu úzce souvisí pojetí trestného činu. Pojetí trestného činu lze chápat jako způsob provedení pojmu trestného činu, jako jeho definici, směřující k realizaci jeho smyslu. „Prakticky to znamená způsob realizace definice trestného činu aplikací pozitivně právní úpravy v jednotlivých případech.“⁶³ „Pojem trestného činu charakterizuje povaha trestního bezpráví, pojetí vymezuje jeho rozsah.“⁶⁴

Tak jako na jedné straně máme formální pojem trestného činu (tedy trestným činem je to, co za něj stanoví zákon) a materiální pojem trestného činu (tzn. určuje kvalitu a obsahovou stránku trestného činu), kdy jejich kombinací, vznikají pojmy materiálně-formální anebo opačně formálně-materiální, tak na druhé straně se vyskytuje pojetí trestného činu, které může mít taktéž různou podobu. Nicméně ani jedno z pojetí se ve skutečnosti nevyskytuje samo o sobě, proto přichází v úvahu pojetí kombinované.⁶⁵

Není však jen nutné od sebe rozlišovat pojem a pojetí trestného činu, ale taktéž uplatňování materiálního korektivu, a to z hlediska viny a trestu. Pokud se týká viny, musíme materiální korektiv posuzovat v mezích formálních znaků, tzn. z hlediska znaků skutkové podstaty trestného činu (materiální pojetí v užším smyslu). Materiální korektiv však musí být brán v potaz i mimo rámec skutkové podstaty trestného činu (materiální pojetí v širším smyslu), primárně ve spojení s účelem trestu a jeho individualizací.⁶⁶

Při kodifikaci trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), se řešila rozporuplná otázka, zda má kodifikace vycházet z materiálního či formálního pojetí trestného činu a jaké řešení bude mít význam z hlediska formulace konkrétních skutkových podstat trestného činu. Nakonec se dospělo k závěru, že trestní zákoník bude vycházet oproti předchozí právní úpravě z formálního pojetí trestného činu.⁶⁷ Formální pojetí bylo významnou změnou při kodifikaci trestního práva.

⁶² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 291.

⁶³ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

⁶⁴ Tamtéž, s. 309-320.

⁶⁵ KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu: *Trestněprávní revue*. 2017, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 111-117.

⁶⁶ Tamtéž, s. 111-117.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 32.

Podle důvodové zprávy přispívá ke zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona. Taktéž napomáhá k posílení rovnosti všech před zákonem.⁶⁸

Je však třeba podotknout, že formální pojetí trestného činu není pouhým opakem materiálního pojetí trestného činu, ale je tomu právě naopak. Formální pojetí se opírá jak o stránku formální (skutkovou podstatu), tak i o odstupňovanou materiální stránku trestného činu (formu). Vzájemný vztah lze tedy chápat tak, že tato pojetí existují vedle sebe, či že se žádá materiální stránka skrze stránku formální.⁶⁹

I přesto, že v důvodové zprávě k trestnímu zákoníku je proklamováno čistě formální pojetí trestného činu⁷⁰, ve skutečnosti tomu tak není. Ze sjednocujícího stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu (Rt 26/2013) vyplývá, že současná právní úprava je založena na formálním pojmu a formálně-materiálním pojetí trestného činu.⁷¹ Stanovisko NS více rozebírám v kap. *Zásada subsidiarity trestní represe*.

1.4.1. Materiální pojetí

Materiální pojetí bývá spojováno s trestním právem bývalých socialistických států a vychází z materiální stránky trestného činu.⁷² Z pohledu historie vytvářelo větší prostor pro zneužití trestního práva k ideologickým a politickým cílům než pojetí formální.⁷³ Podle Kratochvíla je „[...] *klíčovým kriminalizačním hlediskem pro zákonodárce (hledisko legis ferendae)*“.⁷⁴ Oproti tomu hledisko *legis latae* se projevuje tím, že orgán činný v trestním řízení se při aplikaci konkrétního zákonného ustanovení opírá o konkrétní míru materiální stránky, na základě, které pak určuje možnou trestnost konkrétního činu.⁷⁵ Toto pojetí může vycházet jen z materiálního pojmu trestného činu.⁷⁶ Podle materiálního pojetí je trestným činem jen takové jednání, které je pro společnost nebezpečné a jehož výsledek, jenž je uveden v zákoně, pachatel zavinil. Tím je legalita trestního práva odsunuta až na druhé místo (formálně-materiální pojetí

⁶⁸ FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor Stríž a Přemysl POLÁK, *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4. s. 37.

⁶⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 170.

⁷⁰ Viz. kupř. komentář DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář I. díl (§ 1–232 TZ)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, § 12, bod 9.

⁷¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013), také KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu: *Trestněprávní revue*. 2017, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 111-117.

⁷² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 148.

⁷³ Tamtéž, s. 149.

⁷⁴ Tamtéž, s. 148.

⁷⁵ Tamtéž, s. 148.

⁷⁶ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

v širším smyslu), anebo ji zcela vylučuje (ryzí materiální pojetí). Materiální pojetí bylo charakteristické odmítáním teorie dělby moci a vytvářelo prostor pro zásahy soudní moci do moci zákonodárné. Orgány činné v trestním řízení „dotvářely“ pomocí materiálního korektivu zákon. Z čehož vyplývá, že z hlediska trestní odpovědnosti, méně garantovalo právní jistotu adresátu trestněprávních norem a umožňovalo rozšíření trestní odpovědnosti pomocí tzv. ingerence státu.⁷⁷

Materiální pojetí je spojováno s uplatňovaným korektivem stupně nebezpečnosti činu pro společnost (dnes – společenská škodlivost).⁷⁸ Slovy Kratochvíla je „[...] *materiální pojetí trestného činu/resp. činu soudně trestného vůbec/je dialektickou jednotou určitého charakteru a stupně společenské nebezpečnosti činu a jejího formálně-právního zakotvení, vyjádření.*“⁷⁹ Z hlediska legislativního procesu to vedlo zákonodárce k tomu, že při spoléhání na výše uvedený korektiv byly stanoveny podmínky trestnosti příliš široce.⁸⁰

Je třeba však doplnit, že materiální pojetí je s ohledem na zákony z roku 1950 a 1961 vždy spíše považováno za materiálně-formální pojetí příklánějící se k materiální stránce trestného činu.⁸¹

Materiální pojetí v širším smyslu (*lato sensu*), umožňuje při řešení viny pachatele brát v úvahu materiální stránku trestného činu i mimo jeho zákonné znaky. V minulosti se tak nebezpečnost spáchaného činu (dnes společenská škodlivost) posuzovala vedle skutkové podstaty trestného činu, a to na základě „všech okolností případu“, tedy i na základě těch, které nebylo možné podřadit pod skutkovou podstatu konkrétního trestného činu.⁸²

Materiální pojetí v užším smyslu (*stricto sensu*) posuzuje otázku viny pachatele v hranicích skutkové podstaty konkrétního trestného činu, vycházející z platné a účinné právní úpravy. Orgán činný v trestním řízení je při své činnosti vázán formálním vyjádřením v příslušné skutkové podstatě trestného činu⁸³, ale současně musí brát v úvahu i materiální stránku trestného činu, tedy musí zkoumat, zda je čin škodlivý pro společnost.⁸⁴

⁷⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní právo (opět) na přelomu? *Justičná revue*, 55, 2003, č. 2, s. 207-209.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 32-33.

⁷⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČHTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 21.

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 32-33.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím Ústavního soudu a k materiálnímu pojetí trestného činu. *Právní rozhledy*, 2001, č. 4, ISSN 1210-6410. s. 164-170.

⁸² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 150-151.

⁸³ Tamtéž, s. 152.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jirí JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 3. vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8. s. 52.

1.4.2. Formální pojetí

Formální pojetí je oproti materiálnímu pojetí spojováno primárně s trestním právem moderních demokracií⁸⁵ a slouží k přesnému vymezení jednotlivých skutkových podstat trestných činů a to především tím, že neumožňuje ponechat řešení širokých zákonných pojmů na judikatuře soudů.⁸⁶ Formální pojetí trestného činu lépe reflektuje oddělní moci zákonodárné od soudní, vzhledem k tomu, že právě vymezení trestných činů nechává na Parlamentu České republiky a soudům je ponecháno posouzení, zda jsou jednáním konkrétního pachatele naplněny znaky trestného činu.⁸⁷ Toto pojetí navenek může působit spravedlivějším dojmem, neboť potlačuje subjektivní úvahy o tom, že konkrétní čin, který sice vykazuje formální znaky trestného činu, tak se za trestný čin nepovažuje, a to kvůli nedostatku materiální stránky, tj. kvůli nedostatku společenské škodlivosti. Pro orgány činné v trestním řízení to znamená větší snahu správně posuzovat míru ohrožení veřejného zájmu.⁸⁸

Rozdíl oproti materiálnímu pojetí trestného činu spočívá v přístupu k trestnému činu. Jak vyplývá i z výše uvedeného, formální pojetí neumožňuje orgánům činným v trestním řízení jít nad rámec vymezený zákonodárcem. Z toho vyplývá, že je třeba, aby zákonodárce vymezil skutkovou podstatu trestného činu co nejpřesněji, čímž od sebe konkrétně rozliší přestupky a jiné správní delikty a taktéž přečiny a zločiny. Podle Šámala je tak postaveno na jisto, že formální pojetí je více v souladu se zásadou zákonnosti trestního práva a principem „*nullum crimen, nulla poena sine lege*“.⁸⁹

Jak lze z uvedeného vyvodit je toto pojetí zákonodárcem určováno rozsahem trestnosti činu podle typových znaků uvedených ve skutkové podstatě konkrétního trestného činu.⁹⁰ Formální pojetí ke své funkci nevyžaduje materiální pojem a taktéž to, že formální pojem a formální pojetí se vzájemně kryjí, kdy formální pojem je proveden sám sebou,⁹¹ avšak i přes výše uvedené je formální pojetí slučitelné jak s formálním, tak i s materiálním pojmem trestného činu.⁹²

⁸⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 148.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel, K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku: *Právní rozhledy*. 2007, č. 17. ISSN 1210-6410. s. 637-642.

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 31.

⁸⁸ Tamtéž, s. 14.

⁸⁹ Tamtéž, s. 32.

⁹⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 148.

⁹¹ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

⁹² SOLNAŘ, V. *Systém československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 18.

Nutno však podotknout, že formální pojetí obsažené v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) se při jeho přijetí setkala s výhradami některých autorů, kteří shledávali rozpor mezi tím, kdy má formální pojetí na jedné straně za důsledek přesné a určité vymezení skutkových podstat trestných činů a primárně odpovídá zásadě zákonnosti. Na straně druhé není určena míra společenské škodlivosti trestného činu. Růžička tvrdí, že formální pojetí obsažené v trestním zákoníku umožňuje od sebe lépe odlišit případy, kdy jde o trestný čin, přestupek nebo čin beztrestný.⁹³

Přechod z materiálního na formální pojetí trestného činu v trestním zákoníku, mělo za následek změnu i v trestním řádu, konkrétně v § 172 odst. 2 písm c) TŘ, který se upravil tak, aby „bagatelní“ trestné činy, u nichž je závažnost velmi nízká, nebyly trestně stíhány, a to nikoli z toho důvodu, že „nejde o trestný čin“ (tomu bylo tak na základě použití materiálního pojetí trestného činu), ale z toho důvodu, že se sice jedná o trestný čin (formální pojetí trestného činu), ale vzhledem k velmi nízké závažnosti, není zájem společnosti na jeho trestním stíhání, tzn. že se uplatní princip oportunity.⁹⁴ Blíže jej rozebírám v kap. *Zásada oportunity*.

1.4.3. Výhody a nevýhody materiálního a formálního pojetí

U obou popsaných pojetí (vč. jejich kombinací) se setkáme s určitými výhodami a nevýhodami.

Mezi výhody materiálního pojetí řadíme možnost citlivěji reagovat na možnou tvrdost zákona v rámci skutkových podstat trestných činů.⁹⁵ Naproti tomu nevýhodou tohoto pojetí je, že zákonodárce až příliš spoléhá na materiální znak trestného činu a podmínky trestnosti jsou jím stanoveny až příliš široce.⁹⁶ Další nevýhoda materiálního pojetí je spatřována ve vytváření prostoru pro zneužití trestního práva k ideologickým a politickým cílům než u pojetí formálního.⁹⁷

Další výhodou formálního pojetí je legalita trestního práva hmotného sloužící jako nástroj k realizaci panství práva. Dalším pozitivem tohoto pojetí je fakt, že respektuje dělbu moci ve státě a v oblasti trestní odpovědnosti zakotvuje vyšší míru právní jistoty adresátu trestněprávních

⁹³ RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním korektivem z pohledu státního zástupce: *Trestněprávní revue*. 2011, č. 6. ISSN 1213-5313. s. 161-162.

⁹⁴ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 146.

⁹⁶ SOLNAŘ, Vladimír. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo* 11/1965, s. 95-96. srov. Nezkusil, J. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník* 2/2008. ISSN 0231-6625. s. 163.

⁹⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 149.

norem.⁹⁸ Formální pojetí nutí zákonodárce k důslednému respektování zásady *nullum crimen sine lege*⁹⁹ a přesněji vymezuje skutkové podstaty trestných činů, čímž nedává prostor k řešení vágních nebo širokých zákonných pojmů na judikatuře soudů.¹⁰⁰ Avšak i toto pojetí má určité nevýhody, jsou jimi například reálná hrozba kazuistické právní úpravy a taktéž zmenšení prostoru pro abstraktnější výrazy.¹⁰¹

1.5. Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti ve spojení se zásadou subsidiarity trestní represe tvoří pilíř trestního práva. Zásada zákonnosti patří mezi základní zásady trestního práva hmotného v demokratické podobě právního státu, kterým je i Česká republika (viz čl. 1 odst. 1 Ústavy).¹⁰² Zákonnost má dvě nezbytnosti, jednak je třeba, aby společenské vztahy byly regulovány právem a dále požaduje zachování práva.¹⁰³ Podle komentáře k TZ „*pojmem zákonnosti v návaznosti na pojem právního státu je ústředním principem vztahu práva a státu*“.¹⁰⁴ Právní stát je právem vázán a jeho funkcí je zajišťovat pomocí právních nástrojů stejná práva a svobody pro každého jednotlivce bez rozdílu.¹⁰⁵ V českém právní řádu je považována za zákonné provedení čl. 39 LZPS, tj. „*jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit*“ a čl. 7 odst. 1 EÚLP, tj. „*zákaz trestu bez zákona*“. Přičemž právě čl. 39 LZPS není ničím jiným než konkretizací principu legality a legitimacy v ústavněprávním smyslu.¹⁰⁶

Z hlediska praxe se zásada zákonnosti uplatňuje tím způsobem, že se prostředky státního donucení použijí až v případě porušení pravidel, která mají zákonnou formu. Porušení pravidel

⁹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír: Pojem a kategorizace trestného činu ve slovenské a české osnově trestního zákona (2004), in *Rekodifikácia trestného práva, sborník Akadémie Policajného zboru*. Bratislava 2004, str. 24.

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 147.

¹⁰⁰ FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor Stříž a Přemysl POLÁK, *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4. s. 36-41.

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 147.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 110.

¹⁰³ BOGUSZAK, J., J. ČAPEK. *Teorie práva*. Praha: CODEX Bohemia, 1997, s. 157.

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 110.

¹⁰⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 110.

¹⁰⁶ ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8. s. 127.

neboli delikt má v trestním právu podobu trestného činu. Podle kategorizace se jedná o přečin, nebo zločin (viz kapitola *Kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku*).¹⁰⁷

Vyžaduje se, aby státní donucení mělo jasně stanoveny hranice a parametry, lze jej tedy uplatnit jen za splnění podmínek stanovených v právních normách a pouze způsobem v nich popsáných. Pokud by toto nebylo splněno, následkem bude porušení zásady zákonnosti.¹⁰⁸

Zásada zákonnosti je vyjádřena v § 12 odst. 1 TZ: „*Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.*“ Je jí třeba chápat jako vyjádření zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, jež navazuje na zásadu retroaktivity vyjádřenou v § 1 TZ.¹⁰⁹

V právní teorii se setkáme se čtyřmi rovinami této zásady, resp. požadavky:

- *nullum crimen sine lege scripta*, tj. požadavek zákonné formy trestněprávního předpisu,
- *nullum crimen sine lege certa*, tj. požadavek určitosti trestněprávní normy,
- *nullum crimen sine lege stricta*, tj. požadavek zákazu analogie v neprospěch pachatele,
- *nullum crimen sine lege praevia*, tj. požadavek zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele.¹¹⁰

Zásada zákonnosti je závazná jak pro zákonodárce, tak i pro samotné soudce, kterých se dotýká nejvíce. Zákonodárce je povinen v trestním zákoníku či zákonech stanovit všechny pojmové znaky trestného činu, které musí být vyjádřeny přesně a určitě. Dále musí v zákoně či zákonech určit seznam trestních sankcí, jejich podmínky ukládání a stanovit způsob jejich výkonu, tzn. že postup trestního řízení musí být v souladu se zákonem. I přesto musí být zachován určitý prostor pro úvahu soudce, jenž zhodnotí materiální stránku trestného činu a její dopad na trestní sankce.¹¹¹

Soudce musí při svém rozhodování dodržet a uvážit všechny pojmové znaky trestného činu a právní následky jeho spáchání, tj. trestní sankce. Přičemž je při svém rozhodování vázán jak zákonem, tak i mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu České republiky (čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR) a při posuzování trestnosti činu, musí vycházet ze zákona ve znění, které bylo účinné v době, kdy byl čin spáchán (§ 2 odst. 1 TZ). Soudce je taktéž povinen zhodnotit i

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 110-111.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 110-111.

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2009, č. 5. s. 129.

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 34.

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 112-114.

soulad zákona s ústavním pořádkem a pokud zjistí nesoulad, je povinen věc předložit Ústavnímu soudu.¹¹²

K výše uvedeným požadavkům se někdy připojuje i požadavek, aby trestněprávní předpisy byly aplikovány primárně nezávislými soudy, a aby aplikace zmíněných principů byla pro každého občana stejná.¹¹³

Zásada zákonnosti a její obsah se liší podle toho, zda je vztahována k podmínkám trestní odpovědnosti či trestním sankcím, nicméně společné pro oba případy je to, že právní úprava musí splňovat vždy dva požadavky – musí mít podobu zákona a musí se jednat o zákon trestní.¹¹⁴

1.6. Zásada subsidiarity trestní represe

Zásada subsidiarity trestní represe souvisí s obecnými právními principy, proporcionalitou, přiměřeností a zdrženlivostí veřejné moci, a to při zásahu do základních práv a svobod jednotlivce.¹¹⁵

Trestní právo patří mezi nejpřísnější prostředek, jenž má stát k dispozici, aby chránil taxativně vymezené zájmy a tím byla naplněna jeho funkce – ochrana společnosti. Z tohoto důvodu je nezbytné tento nástroj používat správně a opatrně, aby jeho použitím nebyla způsobena větší újma na právech, než je nevyhnutelně nutné.¹¹⁶ Na protiprávní jednání musí být reagováno prostředky trestního práva až v krajních případech, což znamená, že trestní právo představuje tzv. prostředek „poslední instance“ (*ultima ratio*).¹¹⁷ Kontrola a potlačování kriminality musí spočívat ve vhodném vyvažování represe a prevence, přičemž prevenci je třeba chápat jako soubor nejrůznějších aktivit, které jsou primárně nesankčního charakteru.¹¹⁸

¹¹² Tamtéž, s. 112-114.

¹¹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 34.

¹¹⁴ ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8. s. 127.

¹¹⁵ FRYŠTÁK, Marek, Jan PROVAZNÍK, Jolana SEDLÁČKOVÁ a Eva ŽATECKÁ. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7418-221-1. s. 28.

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 115-116.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 26.

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 22-36.

Pro shrnutí uvádím, že zásada subsidiarity trestní represe vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, což znamená především tam, kde jiné právní prostředky nejsou efektivní nebo selhávají.¹¹⁹

Podle Kandové je možno na základě sjednocujícího stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu (Rt 26/2013) rozlišovat dva možné případy použití zásady subsidiarity trestní represe. Prvním případem užití zásady subsidiarity trestní represe je:

- a) jako **interpretační pravidlo**, v situaci, kdy je třeba vyložit některé neurčité pojmy a výkladem za použití zásady subsidiarity trestní represe určit hranici mezi činy trestnými a činy beztrestnými.¹²⁰

Z hlediska hmotněprávní roviny bude důsledkem interpretačního pravidla „vtlačení“ materiálního obsahu do jinak formálních znaků skutkové podstaty trestného činu. Tím se materiálně zkoriguje formální definice trestného činu, aby při aplikaci trestněprávních norem nedocházelo ke zbytečným nespravedlnostem.¹²¹

Z hlediska procesní roviny se interpretační pravidlo projeví tak, že při zhodnocení, že konkrétní čin není trestným činem, dává možnost státnímu zástupci zastavit trestní stíhání (zásada oportunity), viz. § 172 odst. 1 písm. b) TŘ (případně ke zproštění obžaloby podle § 226 písm b) TŘ, nebo k odložení věci podle § 159a odst. 1 TŘ).¹²²

Druhým případem použití zásady subsidiarity trestní represe je:

- b) jako **korektiv** k tomu, aby se neuplatnila trestní odpovědnost, i přesto že byl spáchán trestný čin, tzn. že i když byly naplněny všechny znaky uvedené v trestním zákoně, nedosáhl dostatečné míry společenské škodlivosti a k jeho postihu stačí uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu. Z tohoto důvodu se neuplatní trestní odpovědnost za daný trestný čin.¹²³

Použitím hmotněprávní roviny máme k dispozici několik úvah o zásadě subsidiarity trestní represe a „dostatečné míře společenské škodlivosti“ jako o nové podmínce trestní odpovědnosti, eventuálně o okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti či vylučující uplatnění trestní odpovědnosti.¹²⁴

¹¹⁹ PŮRY, František. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám: Poznámky k pojetí trestního práva „ultima ratio“*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2, s. 257., také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 5 Tdo 897/2005.

¹²⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013).

¹²¹ KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018. č. 1. ISSN 1213-5313. s. 2-3.

¹²² Tamtéž, s. 2-3.

¹²³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013).

¹²⁴ KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ: *Trestněprávní revue*. 2018. č. 1. ISSN 1213-5313. s. 2-4.

Na základě sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu lze dovodit, že v dnešní právní úpravě se vyskytuje zároveň formální pojem a formálně-materiální pojetí trestného činu, nikoliv pouze pojetí formální.¹²⁵

Zásada subsidiarity trestní represe v sobě obsahuje dva aspekty/významy – aplikační a legislativní. Aplikační aspekt se uplatní při projednávání konkrétních trestních případů, používající zásadu subsidiarity trestní represe jako korektiv, který zabraňuje označit konkrétní protiprávní jednání za trestný čin.¹²⁶

Legislativní aspekt se uplatňuje jako tzv. kriminálně politické vodítko, které určuje limity intenzity trestní represe při definování skutkových podstat trestných činů a stanovení dalších podmínek trestní odpovědnosti.¹²⁷

Trestní zákoník vyjadřuje zásadu subsidiarity trestní represe v § 12 odst. 2, který zní následovně: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“ Tím doplňuje formální pojetí trestného činu a jeho legální definici obsaženou v § 13 odst. 1 TZ.¹²⁸

Zásadu subsidiarity trestní represe je však možno také dovodit ze spojení čl. 2 odst. 3 Ústavy, respektive čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 4 a čl. 39 LZPS.

Jak již bylo popsáno výše (viz kap. *Zásada zákonnosti*), zásada subsidiarity trestní represe patří mezi nejzákladnější zásady trestního práva. Její význam je velice široký a představuje požadavek pečlivého uvážení, které skutky (činy) mají být kriminalizovány a v jaké podobě, a u kterých skutků (činů) postačí mírnější uplatnění, např. občanskoprávní.¹²⁹

Konkrétním projevem zásady subsidiarity trestní represe je zásada ekonomie trestní hrozby, která podle Kratochvíla „[...] představuje podstatu, základ pomocné role trestního práva [...]“.¹³⁰ U ekonomie trestní represe se jedná o širší záběr, jenž v sobě zahrnuje i ekonomii samotné kriminalizace typů společensky škodlivých jednání, tj. viny. Tato zásada se však nepromítá pouze do institutů v oblasti viny, ale i do trestních sankcí.¹³¹

¹²⁵ Tamtéž, s. 2-4.

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 39.

¹²⁷ Tamtéž, s. 39.

¹²⁸ Tamtéž, s. 38.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 27.

¹³⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 26.

¹³¹ Tamtéž, s. 28.

Zásada subsidiarity trestní represe se uplatňovala již v minulosti, byť nebyla *expressis verbis* zdůrazněna v samotném textu zákona,¹³² lze ji tedy vyjádřit slovy Miříčky „[...]pro trestního zákonodárce musí ... být vůdčí myšlenkou, že trestní moc státní nemá býti přepínána, nýbrž má jí užíváno jen potud, pokud je toho nutně zapotřebí.“ „Zejména by nemělo k trestní výhrůžce býtí saháno tam, kde lze dostatečné ochrany právního statku, o který jde, dosáhnouti prostředky jinými, zejména restitucí nebo náhradou škody, tedy ochrannou civilněprávní, nýbrž jen tam, kde hledíc na důležitost právního statku, je třeba jeho zesílené ochrany.“¹³³ Z uvedené citace opět vyplývá, že je třeba, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, a to především tam, kde jiné prostředky nejsou nebo selhávají.¹³⁴

Zásada subsidiarity trestní represe se pojí k tzv. fragmentární povaze trestního práva spočívající v tom, že zákonodárce nechrání všechny hodnoty, vztahy, právní statky a zájmy, ale vybírá si pouze některé, tzv. „fragментy“, které si trestněprávní ochranu zasluhují.¹³⁵

Slovy Jelínka lze shrnout, že zásada subsidiarity trestní represe, doplňuje formální pojetí trestného činu a je tak materiálním korektivem formálního pojetí a zároveň důležitou interpretační zásadou.¹³⁶

Jak již vyplývá z citovaného § 12 odst. 2 TZ musí být při uplatnění zásady subsidiarity trestní represe současně naplněny dvě podmínky:

- a) jedná se o „případy“ společensky škodlivé, a zároveň
- b) nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.¹³⁷

Prvá podmínka – společenská škodlivost je termínem nahrazujícím pojem „nebezpečnost činu pro společnost“, jenž užíval trestní zákon z roku 1961.¹³⁸

Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku je nahrazení pojmu „nebezpečnosti činu pro společnost“ termínem „společenská škodlivost“ vhodné, a to z toho důvodu, že s termínem „společenské škodlivosti“ není spojeno tzv. třídní pojetí a třídní uplatňování trestního zákona a taktéž proto, že tento termín vyjadřuje skutečnost, že škodlivost směřuje do minulosti, tzn. že jednání společnosti již uškodilo. Oproti tomu pojem „nebezpečnosti činu pro společnost“ se

¹³² KANDOVÁ Katarína. Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu: *Právní rozhledy*. 2017, č. 17. ISSN 1210-6410. s. 583.

¹³³ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, s. 12.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2010, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 134.

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 138-139.

¹³⁶ Tamtéž, s. 139.

¹³⁷ Tamtéž, s. 27.

¹³⁸ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 27.

vztahuje k pachateli a směřuje spíše do budoucnosti, tzn. že by čin mohl být nebezpečný pro společnost v budoucnu.¹³⁹

Společenskou škodlivost lze obecně definovat jako tzv. odchýlné chování či chování deviantní, které narušuje hodnotový systém ve společnosti a před kterým je společnost chráněna pomocí trestněprávních prostředků.¹⁴⁰

Připojuji se nicméně k názoru Jelínka, který tvrdí, že termín „společenská škodlivost“ není zcela vhodný, a to z toho důvodu, že tento pojem je použitelný pro vyjádření závažnosti trestných činů poruchových (tzn. že již nastala určitá změna/porucha), ale není vhodný pro hodnocení závažnosti trestných činů ohrožovacích (tzn. že následek ve formě poruchy obvykle chybí). S ohledem na vývojová stadia trestného činu, tj. příprava, pokus a dokonání trestný čin, lze tvrdit to samé jako výše a bylo by tedy vhodné, jak tvrdí Jelínek, aby místo termínu „společenské škodlivosti“ byl spíše použit neutrální pojem – například pojem „závažnosti činu“.¹⁴¹

Podmínky společenské škodlivosti současný trestní zákoník záměrně nedefinuje¹⁴² a ani neuvádí přesná kritéria.¹⁴³ Nechává tak řešení potřebné míry společenské škodlivosti na úvaze orgánů činných v trestním řízení a v neposlední řadě na rozhodnutí soudu.¹⁴⁴ Soudce má možnost vycházet z povahy a závažnosti činu, a to podle demonstrativních kritérií vyjádřených v § 39 odst. 2 TZ.¹⁴⁵ Společenská škodlivost činu bude v souladu s § 39 odst. 2 TZ v konkrétním případě dána zejména významem chráněného zájmu, který byl trestným činem dotčen, způsobem provedení činu, jeho následky, osobou pachatele a dalšími.¹⁴⁶

Zásada subsidiarity trestní represe počítá s tím, že by nemělo jít o jakékoliv společensky škodlivé jednání, ale společenská škodlivost by měla dosáhnout určité intenzity (stupně), kdy nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Je nutné uvést, že společenská škodlivost se vztahuje k činu jako celku.¹⁴⁷

¹³⁹Tamtéž, s. 27.

¹⁴⁰ NOVOTNÝ, Oto, Marie Vanduchová, Pavel ŠÁMAL a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 6 vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0. s. 115.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 28.

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 118.

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 26.

¹⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 118.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 27.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 27.

¹⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 25.

Druhá podmínka zásady subsidiarity trestní represe (tj. **v konkrétním případě nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu**), je vykládána velmi široce. Tato podmínka klade důraz na orgány činné v trestním řízení, které musí velmi přesně a komplexně v odůvodnění rozhodnutí určit, zda se jedná či nejedná v daném případě o „případ“ společensky škodlivý, resp. zda jde či nejde o trestný čin.¹⁴⁸

Výše zmíněné dvě podmínky zásady subsidiarity trestní represe nesmí být vykládány izolovaně, ale ve vzájemné propojenosti, neboť jak tvrdí Kandová „[...] tyto dvě „podmínky“ trestní odpovědnosti se v podstatě navzájem podmiňují [...].“¹⁴⁹

K problematice zásady subsidiarity trestní represe nalezneme i bohatou judikaturu Ústavního soudu, kdy Ústavní soud taktéž zdůrazňuje, že trestní právo má být prostředkem *ultima ratio* a nemůže nahrazovat ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů.¹⁵⁰ Z uvedeného vyvozujeme, že je nutné nejprve brojit prostředky soukromoprávními, pokud jsou však nedostatečné, tak uplatnit správní sankce a jako poslední možnost uplatnit prostředky trestněprávní.¹⁵¹ Protikladný postup, tedy užití trestněprávního postupu, bez použití jiných právních odvětví, by byl v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe.¹⁵² Tento postup však neznamená, že je trestní odpovědnost automaticky vyloučena v okamžiku, kdy existuje jiný druh odpovědnosti za protiprávní jednání. Společné uplatnění trestní odpovědnosti je tedy možné i vedle dalšího druhu odpovědnosti, což potvrzuje náleží Ústavního soudu, II. ÚS 3411/20 ze dne 27. 4. 2021, kdy vedle soukromoprávní odpovědnosti byla posuzována i odpovědnost trestněprávní.¹⁵³

Taktéž k zásadě subsidiarity trestní represe jako prostředku *ultima ratio* přistupuje i ESLP, který nechává na úvaze členských států, která jednání budou v jejich právních řádech kriminalizována jako trestné činy. V některých případech však požaduje, aby určité typy zásahů do základních práv byly za trestné činy považovány vždy. Toto se týká především případů, kdy je zasazeno do práv, které spadají do „tvrdého jádra“, tedy chráněna čl. 2 (právo na život), 3 a 4 EÚLP (zákaz mučení, zákaz otroctví a nucené práce).¹⁵⁴

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 27.

¹⁴⁹ KANDOVÁ Katarína. Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu: *Právní rozhledy*. 2017, č. 17. ISSN 1210-6410. s. 581-589.

¹⁵⁰ Nález Ústavního soudu, II. ÚS 914/21 ze dne 26. 4. 2021.

¹⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 38., také náleží Ústavního soudu II. ÚS 1152/17, ze dne 11. 6. 2018.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 38.

¹⁵³ Nález Ústavního soudu, II. ÚS 3411/20 ze dne 27. 4. 2021

¹⁵⁴ ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8. s. 127., také rozsudek ESLP ze dne 2. 12. 2008, 2872/02, K. U. proti Finsku.

Pro stručné shrnutí této kapitoly, uvádím, že není jednoduché, k problematice zásady subsidiarity trestní represe najít jeden názor, vzhledem k tomu, že nejen teorie, ale i praxe se potýká s rozdílnými a vzájemně odporujícími reakcemi.

Jeden z problémů, který se s tímto tématem pojí je ten, zda se zásada subsidiarity trestní represe má považovat jen za interpretační pravidlo, anebo se má považovat za součást znaků, tzn. součást znaků definice trestného činu. Interpretační pravidlo by umožňovalo vzájemně od sebe odlišit ty činy, které by neměly být považovány za trestné činy, i když zdánlivě naplňují některé znaky skutkové podstaty. Oproti tomu, pokud by byla zásada subsidiarity trestní represe považována za součást znaků definice trestného činu, tak by to znamenalo ji považovat za materiální korektiv formálního pojetí trestného činu. Z důvodové zprávy zjistíme jediné, a to že je považována za interpretační pravidlo, které pomáhá vyložit skutkovou podstatu trestného činu podle jejího smyslu.¹⁵⁵

Kratochvíl na tuto otázku reaguje tak, že hledisko společenské nebezpečnosti (nyní společenské škodlivosti) činu působí jako interpretační princip, a to tím způsobem, že koriguje formální pojem trestného činu, tedy že naplňuje formální skutkovou podstatu trestného činu při řešení otázky viny pachatele materiálním obsahem, tj. typovou materiální stránkou, jíž se poměřuje materiální stránka činu konkrétní. Jak vyplývá z uvedeného, tak Kratochvíl tvrdí, že nelze říct, že jedno je více než druhé, jen z toho důvodu, že společenskou škodlivost označíme za interpretační pravidlo a nikoliv „pouze“ za korektiv.¹⁵⁶

Podle Nezkusila jde jednak o návod k uplatnění znaků trestněprávních institutů, a především jde o to, aby se nerozšiřovaly hranice v zákoně stanovené trestnosti. Z toho vyplývá, že nejde pouze o interpretační pomůcku, ale o integrální součást pojmu trestného činu.¹⁵⁷

Podle Jelínka zásada subsidiarity trestní represe zavádí do definice trestného činu materiální prvky a tím formální definici „změkčuje“. Slovy Jelínka je podle české právní úpravy vhodnější označovat pojetí trestného činu jako „*formální pojetí s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe, resp. materializovaným formálním pojetím*“.¹⁵⁸ Zmíněnými materiálními prvky jsou právě dvě podmínky, které vyplývají již z citovaného § 12 odst. 2 TZ.¹⁵⁹

¹⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 36-42.

¹⁵⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. K pojetí trestného činu v návrhu trestního zákoníku České republiky 2006. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 131.

¹⁵⁷ NEZKUSIL, Jiří. Diference podmínek trestní odpovědnosti a kritéria kriminalizace v návrhu rekodifikace. *Trestní právo*. 2008, č. 6. ISSN 1211-2860. s. 16.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 140.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 140.

Domnívám se, že právě označení, které zastává Jelínek je vhodnější a lépe vystihuje smysl této úpravy.

Dalším problémem, který souvisí se zásadou subsidiarity trestní represe, resp. s její podmínkou společenské škodlivosti, je fakt, že v trestním zákoníku chybí kritéria společenské škodlivosti.

I zde si dovoluji souhlasit s názorem Jelínka, který vedle dalších autorů upozorňuje na problém neexistence kritérií společenské škodlivosti, což má za následek, že rozhodnutí, zda se bude jednat o trestný čin či nikoliv, budou ve svém důsledku nepředvídatelná.¹⁶⁰ Tím, že jsou kritéria v zákoně vymezena pouze demonstrativně, mohou být orgány činnými v trestním řízení vzaty v úvahu i kritéria jiná.¹⁶¹ Všechna kritéria musí být však posuzována jak jednotlivě, tak i ve vzájemné souvislosti a na základě jejich vyhodnocení, bude rozhodnuto, zda se jedná či nejedná o trestný čin.¹⁶² Nicméně jak uvádí Jelínek výsledek nebude předvídatelný.¹⁶³

Chybějící kritéria společenské škodlivosti kritizuje taktéž Kratochvíl, který se domnívá, že pokud by existovala alespoň relativně určitá záchytná kritéria společenské škodlivosti, posílilo by to legalitu trestního práva hmotného, jinak se společenská škodlivost vymyká svému cíli.¹⁶⁴ Taktéž tvrdí, že právě při hledání odpovědi na otázku, zda se jedná o trestný čin, se budou orgány činné v trestním řízení opírat o zásadu subsidiarity trestní represe a budou tak v hodnocení muset posuzovat všechny konkrétní okolnosti případu.¹⁶⁵

Kandová pak doplňuje, že právě oblast trestní odpovědnosti by měla být co nejprecizněji promyšlena a neměla by být nepředvídatelná, což se o dnešní právní úpravě říct nedá.¹⁶⁶

Na závěr této kapitoly použiji shrnutí podle Jelínka, který se domnívá, že i přes výše uvedené a přes veškeré ujišťování o fungování subsidiárnosti trestního práva a o trestním právu jako prostředku poslední instance (*ultima ratio*), společnost stejně spoléhá na použití trestní represe jako na nejúčinnější a nejrychlejší možný prostředek pro řešení konkrétních sporů. Je

¹⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 26.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 130.

¹⁶² NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 73-75.

¹⁶³ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 25.

¹⁶⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. K pojetí trestného činu v návrhu trestního zákoníku České republiky 2006. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 132.

¹⁶⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 5. ISSN 1210-6348. s. 15.

¹⁶⁶ KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ: *Trestněprávní revue*. 2018. č. 1. ISSN 1213-5313. s. 6.

to tak nejspíš proto, že se toto řešení zdá jako zdánlivě rychlé a méně nákladné než řešení ostatní.¹⁶⁷

1.7. Zásada oportunity

Zásada oportunity se vedle zásady subsidiarity trestní represe řadí mezi dva korektivy trestního bezpráví. Zásada oportunity je oproti zásadě subsidiarity trestní represe procesněprávním korektivem.¹⁶⁸

Někteří autoři se domnívají, že opakem zásady oportunity je zásada legalita zavazující orgány činné v trestním řízení stíhat veškeré činy, o nichž se dozví, a tím realizovat trestněprávní nárok vzniklý v rovině trestního práva hmotného.¹⁶⁹ Jiní autoři však zastávají názor, že na zásadu oportunity nelze nahlížet z toho pohledu, že slouží právě k prolomení výše zmíněné zásady legality, ale je tomu právě naopak, kdy princip oportunity provádí zásadu legality s ohledem na předpokládané, požadované a přiměřené reakce trestním postihem na možné porušení trestněprávních norem, v tom smyslu, ke kterému legalita slouží – zajistit trestněprávní reakci tam, kde je to nutné. Z uvedeného vyplývá, že právě princip oportunity neprolamuje princip legality, ale provádí jej.¹⁷⁰ Například Pipek se řadí mezi autory, kteří zastávají názor, že zásada oportunity není protikladem zásady legality, a to z toho důvodu, že úkolem legality je zajišťovat rovnost, rovnoměrnost a předvídatelnost prosazování materiálního trestního nároku, tím oportunita z těchto požadavků nevybočuje, ale právě je naplňuje.¹⁷¹

Obecně je zásada oportunity však v českém trestním právu procesním považována za výjimku z obecného principu legality, tedy výjimku z povinnosti stíhat všechny činy o nichž se orgány činné v trestním řízení dozví. Dává státnímu zástupci fakultativní možnost, i když jsou splněny zákonné podmínky, zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti.¹⁷² Kritéria zásady oportunity jsou taxativně vyjádřena v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ¹⁷³ „*Státní zástupce může zastavit trestní stíhání, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného*

¹⁶⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 28.

¹⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 138.

¹⁶⁹ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu: *Trestněprávní revue*. 2017. č. 5. ISSN 1213-5313. s. 111-117.

¹⁷⁰ VÁLKOVÁ, Hana, Simona STOČESOVÁ (ed.). Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. *Sborník příspěvků z odborného semináře*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 2006. ISBN 80-7043-493-7. s. 51-52.

¹⁷¹ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

¹⁷² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3. s. 137-142.

¹⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7. s. 929.

zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.“

Státní zástupce má taktéž možnost z týchž důvodů odložit věc před zahájením trestního stíhání podle § 159a odst. 4 TR.¹⁷⁴

Oportunita, tedy nestíhání konkrétních činů, se podle Pipka může opírat o různé důvody:

- a) **absolutní**, tzn. pro aplikaci oportunitity by měl být dán chybějící veřejný zájem,
- b) **relativní**, tzn. že již uložený nebo očekávaný postih, lze považovat za dostačující,
- c) **přednostní státní nebo společenský zájem**, tzn. že by například provedení trestního řízení způsobilo státu značné škody,.. nebo
- d) **uspokojení materiálního trestního nároku jiným způsobem (např. odklony)**, tzn. že i vyřízení věci pomocí tzv. odklonů představuje fakticky oportunní postup, kdy veřejný zájem na trestním postihu fakticky nezaniká, ale s ohledem na jeho oslabení postačí použití tzv. odklonů.¹⁷⁵

Právě absolutní důvod, resp. nedostatek veřejného zájmu v souvislosti s materiální stránkou trestného činu jsou často hlavními důvody k upuštění od stíhání. Dojde sice k naplnění formální stránky trestného činu, ale jeho nižší míra škodlivosti nezakládá důvod k trestnímu stíhání.¹⁷⁶

Důvodem zavedení zásady oportunitity do našeho trestního řádu byla snaha, aby trestné činy, které se vyznačují nízkou závažností neboli taktéž „bagatelní“ trestné činy nebyly trestně stíhány, a to nikoliv z důvodu, že by nešlo o trestný čin (dříve materiální pojetí trestného činu), ale právě proto, že sice jde o trestný čin (formální pojetí), ale s ohledem na nízkou závažnost zde není zájem společnosti, aby byl jednotlivec za takový čin trestně stíhán. Z tohoto důvodu je v trestním řádu k dispozici zásada oportunitity.¹⁷⁷

Podle Šámala se v důsledku přechodu na formální pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku, uplatňuje procesní řešení depenalizace, které umožňuje konkrétní

¹⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 138.

¹⁷⁵ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

¹⁷⁶ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017. č. 5, ISSN 1213-5313. s. 111-117.

¹⁷⁷ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320.

„bagatelní“ čin nepovažovat za čin trestný, protože by to mohlo v konečném důsledku mít negativní dopady na právní povědomí o jeho společenském významu.¹⁷⁸

Slovy Válkové je depenalizace chápána jako možnost nahrazení trestu odnětí svobody jinými druhy sankcí bez odnětí svobody.¹⁷⁹ Možnost depenalizace je podle Šámala vhodná primárně proto, že intervenční oprávnění státního zástupce, tzn. využití principu oportunity, poskytuje možné varianty odklonů neboli možnost alternativního řešení sporů, a to již v předsoudním stádiu trestního řízení, což může vést k narovnání mezi pachatelem a obětí za dohledu státního zástupce.¹⁸⁰

Pojem oportunity je nicméně v důvodové zprávě k zákonu vykládán až příliš široce. Což má za následek, že se potírají rozdíly mezi „skutečnou“ oportunitou (tzn. že orgány činné v trestním řízení nejsou povinny stíhat všechny trestné činy...) a odklony (tzn. alternativní řešení k retributivní justici). Použití oportunity se neopírá o účelnost, ale o znaky, kterými byla definována tehdejší společenská nebezpečnost činu, a to ať už jde o souvislost s § 12 odst. 2 TZ, § 39 odst. 2 TZ nebo § 172 odst. 2 písm. c) TŘ. Autoři důvodové zprávy tak jsou apatičtí k tomu, o které ustanovení se jedná, protože obsahují totéž.¹⁸¹

Zákonodárce však neurčil, který ze dvou výše uvedených korektivů (tj. zásada subsidiarity trestní represe a zásada oportunity) má přednost, a proto lze vycházet pouze z obecných zásad trestního práva, tj. že hmotné právo předchází procesnímu, z čehož lze vyvodit, že hmotněprávní korektiv (zásada subsidiarity trestní represe) má přednost před procesním korektivem (zásadou oportunity).¹⁸²

2. Klasifikace a kategorizace trestných činů

2.1. Klasifikace (třídění) trestných činů v širším smyslu

Klasifikace trestných činů v širším smyslu v sobě zahrnuje jednak kategorizaci trestných činů a jednak klasifikaci trestných činů v užším smyslu. Klasifikace i kategorizace slouží

¹⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 34-35.

¹⁷⁹ VÁLKOVÁ, Helena. K reformě českého trestního práva hmotného ve světle stanoviska prof. Dr. Hans-Heinricha Jescheka. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 9, ISSN 1213-5313. s. 271.

¹⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 34-35.

¹⁸¹ FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor Stríž a Přemysl POLÁK, *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4. s. 40.

¹⁸² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 143.

k naplňování trestně politického účelu a k hlubšímu poznání pojmu trestného činu. Rozdíl mezi „kategorizací“ a „klasifikací v užším smyslu“ se odvíjí od povahy kritérií obou výše uvedených způsobů třídění trestných činů.¹⁸³ Kategorizace trestných činů vychází z rozdílného typového charakteru a stupně jejich materiální stránky, což je dáno všemi prvky trestného činu, jimiž jsou subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka trestného činu.¹⁸⁴

2.2. Klasifikace (třídění) trestných činů v užším smyslu

Klasifikace trestných v užším smyslu se oproti klasifikaci trestných činů v širším smyslu zaměřuje pouze na určitý, dominující prvek – například na subjektivní stránku trestného činu, na základě, které určíme, zda se jedná o trestný čin spáchaný úmyslně nebo z nedbalosti.¹⁸⁵

2.3. Kategorizace trestných činů

Kategorizace trestných činů je vykládána jako způsob třídění a rozdělení trestných činů podle různých hledisek a kritérií.¹⁸⁶ Ve srovnání s cizími zeměmi a historií může mít kategorizace trestných činů různou podobu, a to buď podobu jednoho trestného činu – tzv. monopartice (platná právní úprava do 31. 12. 2009), podobu dvou kategorií trestného činu – tzv. bipartice (současné české trestní právo) a nebo podobu tří kategorií trestného činu – tzv. tripartice (rakouský trestní zákoník z roku 1852¹⁸⁷, francouzský trestní kodex z roku 1810).¹⁸⁸ Nicméně jsme se mohli setkat i s podobou čtyř trestných činů - tzv. kvadraparticí, která byla obsažena například v trestním kodexu Ruské federace z roku 1996.¹⁸⁹

Kategorizace trestných činů podle typové závažnosti, kterou známe dnes (bipartice), není však jediný způsob třídění trestných činů. Trestněprávní nauka i platné trestní právo zná i další

¹⁸³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 190.

¹⁸⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 156.

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 190.

¹⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vyd.* Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 149.

¹⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 103.

¹⁸⁹ ŽIŽKA, Jan. *Trestní zákoník ruské federace.* Publikováno 2003, citováno 3. 9. 2021. Dostupné online na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>.

způsoby třídění trestných činů seskupujících se do samostatných oddílů podle významné složky trestných činů.¹⁹⁰

Tak například se můžeme setkat s tříděním trestných činů podle:

- a) chráněných právních hodnot, tj. podle objektu trestného činu znamenající, že jsou trestné činy ve zvláštní části TZ řazeny do třinácti hlav (např. hlava I – trestné činy proti životu a zdraví),
- b) způsobu jednání, to jsou trestné činy komisivní, které lze spáchat pouze konáním, tedy aktivním jednáním a dále trestné činy omisivní, které jsou spáchány opomenutím a dělí se na tzv. pravé neboli čistě omisivní trestné činy (lze je spáchat pouze opomenutím konání, k němuž měl pachatel obecnou povinnost) a na tzv. nepravé trestné činy (opomenutím došlo k porušení zvláštní povinnosti konat),
- c) druhu následku, to jsou trestné činy ohrožovací, kdy je následkem nebezpečí vzniku poruchy neboli ohrožení a dále trestné činy poruchové, kdy samotným následkem je porucha,
- d) formy zavinění, kdy je lze dělit na trestné činy úmyslné a trestné činy nedbalostní,
- e) toho, zda vyvolávají účinek nebo nikoliv, dělí se na trestné činy materiální (výsledčné) a na ty, u kterých je vyžadován účinek (výsledek) a trestné činy formální, u nichž zákonodárce nevyžaduje účinek (výsledek)
- f) podle časového hlediska, tj. pokračování v trestném činu, trestné činy hromadné a trestné činy trvající.

Někteří autoři taktéž rozlišují obecné trestné činy, jejichž pachatelem může být kdokoli a naproti tomu trestné činy zvláštní, jejichž pachatelem může být pouze určitý omezený okruh pachatelů, tzn. že mají určitou vlastnost nebo jsou v určitém postavení. Trestné činy zvláštní může spáchat buď tzv. konkrétní subjekt (např. trestný čin vražda novorozence dítěte matkou, kdy je pachatelem právě matka) nebo speciální subjekt (např. úřední osoba).¹⁹¹ V případě, kdy skutková podstata trestného činu předpokládá osobní jednání pachatele (např. § 360 TZ, trestný čin opilství), lze tuto kategorii označit jako tzv. vlastnoruční trestné činy.¹⁹²

¹⁹⁰ NOVOTNÝ, Oto, Marie Vanduchová, Pavel ŠÁMAL a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 6 vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0. s. 125.

¹⁹¹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. s. 60-61.

¹⁹² Tamtéž, s. 60-61.

Výše uvedená dělení však nejsou taxativním výčtem, setkáme se i s dalšími děleními.¹⁹³

Trestné činy nemusí být nicméně děleny pouze z hlediska trestního práva hmotného, ale taktéž z hlediska trestního práva procesního, tj. z hlediska vlivu na trestní řízení.¹⁹⁴ Dělení z hlediska trestního práva procesního však není blíže rozebíráno, protože se domnívám, že není předmětem této diplomové práce.

S ohledem na historii se můžeme setkat i s jakousi „vnitřní“ kategorizací v rámci pojmu „kategorizace“, a to s těmito případy:

- a) **kategorizace – formální a materiální,**
- b) **kategorizace – zákonná a soudcovská a**
- c) **kategorizace funkční.**¹⁹⁵

Kategorizace materiální je rozlišována podle závažnosti deliktu. Oproti tomu kategorizace formální je rozlišována na základě druhu a výměry trestu, soudní příslušnosti a protiprávnosti. Lze jej také nazývat jako kategorizaci přirozenou (materiální) a umělou (formální).¹⁹⁶

Kategorizace zákonná je zákonodárcem přímo zakotvena v zákoně. Oproti tomu u kategorizace soudcovské rozhoduje o zařazení do konkrétní kategorie, na základě zákonného zmocnění soude. ¹⁹⁷ Domnívám se, že pro náš právní řád je vhodnější kategorizace zákonná, a to z toho důvodu, že by právě zákonodárce měl být ten, jenž jasně vymezí a určí, které jednání je či není trestné.

Posledním druhem je kategorizace funkční, která nemá přesné ohraničení, ale lze ji rozlišovat na kategorizaci více či méně funkční, protože ve své historické podobě plnila každá kategorizace svou určitou funkci.¹⁹⁸

2.4. Kategorizace trestných činů v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)

Součástí českého trestního práva je od 1. 1. 2010 kategorizace, jež má podobu bipartice trestných činů, kdy pojem trestný čin je nadřazen kategoriím přečin a zločin a představuje pro ně zastřešující pojem.¹⁹⁹ Toto rozdělení vychází z formálního hlediska, tedy z formy zavinění

¹⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 156-157.

¹⁹⁴ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. s. 61-62.

¹⁹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 78.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 78-81.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 78.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 78.

¹⁹⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 158.

a podle délky trestu odnětí svobody, který zákon za konkrétní trestný čin stanoví²⁰⁰ (neboli z odstupňované typové závažnosti trestných činů, vyjádřené trestní sazbou).²⁰¹ Bipartice je vymezena v § 14 TZ:

(1) „Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.

(2) Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

(3) Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.“

Zavedením bipartice reagovala pozitivní úprava z trestněpolitického hlediska na různorodost, diferencovanost reálné kriminality, jež jako taková vyžaduje různé způsoby trestněprávní reakce.²⁰²

Při tvorbě trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) byla však předmětem úvah i tripartice ve formě „zločin“, „přečin“ a „provinění“, od tohoto se však upustilo a nyní máme právě podobu bipartice.²⁰³ Rozdělení na přečiny a zločiny nalezneme jen v obecné části trestního zákoníku. Ve zvláštní části výslovné rozdělení na přečiny a zločiny nenajdeme, vycházíme tak z pravidla daného v § 14 TZ.²⁰⁴

Řešení, které známe dnes (bipartice) bylo výsledkem snah – primárně teorie trestního práva – o další prohloubení diferenciací podmínek trestní odpovědnosti, založené na důsledné kategorizaci trestných činů.²⁰⁵

Níže rozebírám jednotlivé kategorie trestných činů uplatňované v českém trestním zákoníku.

Přečiny jsou pozitivně definovány v § 14 odst. 2 TZ „Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.“ Z § 14 odst. 2 TZ vyplývá, že přečinem jsou všechny

²⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 36.

²⁰¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-785-0. s. 64.

²⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 190.

²⁰³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 158.

²⁰⁴ FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor Stříž a Přemysl POLÁK, *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4. s. 59-60.

²⁰⁵ NEZKUSIL, Jiří. Kategorizace trestných činů v návrhu rekodifikace trestního práva hmotného. *Trestní právo*. 2008, č. 7-8, roč. 12, ISSN 1211-2860. s. 34.

nedbalostní trestné činy, bez ohledu na trestní sazbu stanovenou zákonem.²⁰⁶ Tato skupina patří do kategorie širokého dosahu, která v sobě zahrnuje z pohledu typové závažnosti trestných činů i případy vysoce společensky škodlivé, což primárně platí o kvalifikovaných skutkových podstatách trestných činů spáchaných z nedbalosti, jež jsou trestány poměrně přísnými trestními sazbami (např. přečin usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 2, 3, 4 TZ). Z tohoto důvodu je zapotřebí vždy přesně určit, zda byl trestný čin spáchán úmyslně nebo z nedbalosti.²⁰⁷

Podle Jelínka však zákonodárce nevymezil přečin dostatečně jasně tím, že zvolil nevhodnou zákonnou formulaci - „do pěti let“. Toto spojení není v trestním zákoně ani v trestním řádu běžně užívané. Pro trestní sazbu, která hrozí za spáchání přečinu by se mnohem lépe hodila formulace „nepřevyšující pět let“, která se běžně pro trestní sazbu 0 až 5 let, tj. včetně pěti let, používá.²⁰⁸ Záměrem zákonodárce však bylo, aby přečiny byly „všechny úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody nepřevyšující 5 let“.²⁰⁹

Zločiny jsou oproti přečinům definovány negativně a to v § 14 odst. 3 TZ „Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny [...]“. Tvoří tzv. „zbytkovou kategorii“.²¹⁰ Jedná se o kategorii vyznačující se zpravidla vyšší typovou závažností, než je tomu u přečinů.²¹¹ V rámci kategorie zločinů zákon navíc rozlišuje subkategorii **zvlášť závažných zločinů**, jenž jsou definovány taktéž v § 14 odst. 3 TZ „[...] zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.“ Rozdělení na zločiny a zvlášť závažné zločiny se uskutečňuje podle hranice trestní sazby uvedené v zákoně.²¹² Subkategorie zvlášť závažných zločinů s sebou přináší pro pachatele další důsledky. Jen u nich je trestná příprava k trestnému činu (§ 20 TZ); výjimečný trest je možné uložit jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje (§ 54 TZ); je možné mimořádně zvýšit trest odnětí svobody (§ 59 TZ); pachatel zvlášť závažného zločinu se primárně zařazuje do věznice se zvýšenou ochranou [§ 56 odst. 2 písm. b) TZ] a další.²¹³ Z výše popsaného rozdělení je nutné zdůraznit, že tam kde zákon

²⁰⁶ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 36.

²⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 193-194.

²⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 151.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 151.

²¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 29.

²¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 195.

²¹² JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 29.

²¹³ Tamtéž, s. 29.

používá pojem zločinu, může se podle okolností případu jednat i o subkategorii zvlášť závažného zločinu. Opačně to však neplatí.²¹⁴

Hmotněprávní rozdělení má taktéž vliv na trestní právo procesní, kdy soud ve svém výroku, kterým obžalovaného uznává vinným, musí podle okolností případu uvést buď označení „přečin“, nebo „zločin“. V trestním řízení by mělo být o zločinech konáno standardní trestní řízení, u přečinů by však měly převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně uplatnění prostředků mediace a probace.²¹⁵

Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku rozšiřuje bipartice prostor pro uplatnění výše zmíněných alternativ a odklonů a taktéž má vliv na diferenciaci trestních sankcí. Jak je již zmíněno, zasahuje také do trestního práva procesního a to tak, že tvoří základ pro různé druhy řízení, příslušnost soudů, vymezení řízení před samosoudcem apod.²¹⁶

Kategorie přečinů a zločinů, resp. zvlášť závažných zločinů (bipartice) se však nepoužije, pokud se jedná o trestný čin mladistvého označující se vždy jako **provinění** (§ 6 odst. 1 ZSVM).²¹⁷ Vedle kategorií přečinů a zločinů nepředstavuje samostatnou kategorii trestného činu, jde v podstatě o označení trestného činu spáchaného mladistvým pachatelem.²¹⁸

Rozdělení trestného činu s sebou přináší mnoho eventualit a možností, jak jej můžeme rozlišovat, a to z hlediska jeho nebezpečnosti či škodlivosti. V trestním zákoníku např. existují trestné činy, které jsou ve všech svých podobách přečiny, vzhledem k trestní sazbě, kterou za ně lze uložit. Je tomu tak například u trestného činu útisku (§ 177 TZ), omezování svobody vyznání (§ 176 TZ), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ) a dalších. V dalším případě může být trestný čin v základní skutkové podstatě přečinem, naproti tomu v kvalifikované skutkové podstatě se bude jednat o zločin, případně i o zvlášť závažný zločin. Existují však i trestné činy, které vzhledem k jejich trestní sazbě posoudíme vždy jako zločiny (vražda novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ), nebo jako zvlášť závažné zločiny (vražda podle § 140 odst. 1 TZ, vražda podle § 140 odst. 2 TZ).²¹⁹ Velmi jedinečným případem je trestný čin opilství (§ 360 TZ), jenž může být kvalifikován jako přečin, zločin, dokonce i jako

²¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 196.

²¹⁵ ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 41.

²¹⁶ Důvodová zpráva k Trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb.

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 150.

²¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 158.

²¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 29.

zvlášť závažný zločin, s ohledem na to jakého „jinak trestného činu“ se pachatel v nepříčetnosti dopustil.²²⁰

U kategorizace trestných činů se setkáme s jejími různými funkcemi, jimiž jsou:

- a) **funkce trestně politická**, tzn. „co“ a „jak“ je třeba trestně postihovat, taktéž tato funkce úzce souvisí a bere na sebe výchovný a demokratizační aspekt,
- b) **funkce gnoseologická**, umožňující orgánu činnému v trestním řízení přesně a správně poznat podstatu trestného činu a hlouběji proniknout k jeho podstatě, a nakonec
- c) **funkce legislativně technická**, jež umožňuje zajistit přehlednost, srozumitelnost a jednotnost trestněprávních předpisů související primárně s jejich rychlou a správnou interpretací a aplikací.²²¹

Při zamyšlení k otázce potřebnosti a správnosti dnešní podoby kategorizace trestných činů předkládám názor Jelínka, který tvrdí, že rozdělení na přečiny a zločiny, resp. zvlášť závažné zločiny (bipartice) je správné, aby však toto rozdělení mohlo požívat všech svých pozitiv, muselo by taktéž dojít ke změnám v trestním právu procesním, resp. k rekonstrukci trestního řádu, aby byl přínos této úpravy komplexní, a ne pouze poloviční.²²² Trestní zákoník tedy působí vedle starého, mnohokrát novelizovaného trestního řádu (zák. č. 141/1961 Sb.).²²³ Příkladem vzájemné neprovázanosti mezi právem hmotným a procesním lze podle Jelínka označit tzv. „*absenci vztahu mezi kategorizací trestných činů a diferenciací procesní formy*“²²⁴, jež se projevuje v tom, že pro hmotněprávní kategorizaci deliktů nemáme procesní rozlišení typů řízení pro ten který delikt z hlediska závažnosti trestného činu.²²⁵

Naopak Novotný zastává názor, že je nejprve lepší kodifikovat trestní právo hmotné a až poté trestní právo procesní, a nakonec trestní právo vykonávací.²²⁶

Taktéž jako Jelínek si myslím, že je bipartice vhodný a srozumitelný způsob dělení, ale domnívám se, že v případě pouhé novelizace práva hmotného, nemůže trestní právo hmotné působit ve vzájemné propojenosti a plnohodnotné funkčnosti s trestním právem procesním. Je

²²⁰ Tamtéž, s. 30.

²²¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 164., také KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 29.

²²² JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. s. 41. ISSN 1210-6348.

²²³ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 20.

²²⁴ Tamtéž, s. 21.

²²⁵ Tamtéž, s. 21.

²²⁶ VÁLKOVÁ, Hana, Simona STOČESOVÁ (ed.). Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. *Sborník příspěvků z odborného semináře*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 2006. ISBN 80-7043-493-7. s. 22.

však pravdou, že při současné změně trestního práva hmotného a procesního, může být proces úpravy zdlouhavější a může představovat pro orgány činné v trestním řízení zátěž při zavádění do praxe. Nicméně zastávám názor, že trestní právo hmotné a trestní právo procesní jsou spolu existenčně spjaty, kdy právě trestní právo hmotné je realizováno prostřednictvím trestního práva procesního, což se dnešní právní úpravě ne zcela daří, a proto je tato právní úprava podle mého názoru neúplná.

2.5. Trestný čin a správní delikt

Problematika trestných činů, kterou jsem rozebrala výše, úzce souvisí s problematikou správního trestání.

České právo zná dvě skupiny protispolečenských protiprávních činů, jimiž jsou:

- a) trestné činy, popř. u mladistvých tzv. provinění, a
- b) správní delikty.²²⁷

Správní delikty jsou upraveny správním právem a jsou postihovány v rámci tzv. správního trestání. Mezi nejznámější skupinu správních deliktů patří přestupky. Nicméně existuje i kategorie – jiných správních deliktů fyzických osob, správní delikty právnických osob, správní delikty právnických osob a tzv. podnikajících fyzických osob, správní disciplinární delikty a tzv. správní pořádkové delikty.²²⁸

Dělicím kritériem mezi trestným činem a správní deliktem je typový stupeň společenské škodlivosti, kdy trestné činy jsou charakteristické pro svůj vyšší stupeň společenské škodlivosti vyznačující se větší závažností než správní delikty. Rozdíl spočívá primárně v kvantitativní než v kvalitativní stránce.²²⁹

Úprava trestných činů je k ustanovením o správních deliktech v poměru speciality, ale úprava správních deliktů k ustanovením o trestných činech je v poměru subsidiarity, což znamená, že se uplatní pouze v případě, kdy spáchaný skutek není trestným činem.²³⁰ Nejprve by tedy orgány činné v trestním řízení měly zjistit, zda se v případě veřejnoprávního deliktu jedná o trestný čin a pokud tomu tak nebude, tak by měly uvážit postih podle správního práva.²³¹

²²⁷ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 111.

²²⁸ Tamtéž, s. 111-113.

²²⁹ Tamtéž, s. 111.

²³⁰ Tamtéž, s. 112.

²³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 154.

Následující odstavce budou věnovány materii přestupků, jakožto nejvýznamnější kategorii správních deliktů.

Kategorie přestupků je v České republice od 1. 7. 2017 upravena ve dvou zákonech – zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákonem č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Naproti tomu trestné činy jsou upraveny pouze v jednom zákoně, a to v trestním zákoníku. Ve výše uvedených zákonech, které upravují oblast přestupků však nalezneme několik ustanovení, která byla přímo převzata z trestního zákoníku. Jsou jimi například – skutkový omyl, přitěžující okolnosti, a další.²³²

Definici přestupku obsahuje § 5 přest. zák v následujícím znění „*Přestupkem je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.*“ Definice přestupku připomíná definici trestného činu, obsaženou v § 13 odst. 1 TZ. Pokud dojde k situaci, že skutek bude naplňovat znaky jak trestného činu a zároveň i přestupku, upřednostní se odpovědnost za trestný čin (jedná se o tzv. negativní vymezení přestupku ve vztahu k trestnému činu).²³³

Trestný čin a přestupek se vyznačují určitými rozdíly, například jimi jsou:

- a) u trestného činu je trestná i příprava k trestnému činu u kategorie zvláště závažného zločinu, pokud to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví, a pokus trestného činu (více v kap. *Vývojová stádia trestného činu*) naproti tomu u přestupku příprava trestná není,
- b) následkem spáchání trestného činu je uložení trestní sankce (např. trest nebo ochranné opatření a další) naproti tomu za přestupek se uloží mírnější sankce (např. napomenutí, pokuta, zákaz činnosti a další).
- c) soudní pravomocná odsouzení za trestné činy se zapisují do Rejstříku trestů vedeného Ministerstvem spravedlnosti naproti tomu, pokud tak stanoví zákon, pravomocná rozhodnutí o přestupku a pravomocná rozhodnutí o účasti na amnestii ve věcech přestupků se zapisují do evidence přestupků,
- d) o trestných činech rozhodují okresní a vyšší soudy, naproti tomu o přestupcích rozhodují příslušné správní orgány.²³⁴

Mezi trestným činem a přestupkem však nalezneme i shodné prvky, kterými například jsou:

- a) jde o protispoločenská jednání,

²³² Tamtéž, s. 152-153.

²³³ Tamtéž, s. 152-153.

²³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 154-155.

- b) k odpovědnosti za trestný čin i přestupek se vyžaduje, kromě zavinění jednajícího, jeho příčetnost a dosažení stanoveného věku 15 let, a
- c) obě tyto kategorie musí být jako trestný čin, resp. jako přestupek označeny v zákoně (tzn. že se nemůže jednat o právní předpis nižší právní síly).²³⁵

Pro shrnutí lze konstatovat, že výše uvedené rozlišení má zásadní rozdíl co do následků těchto činů, tak i do způsobu jejich projednávání a musí být tedy přesně rozlišeno, zda spáchaný skutek je trestným činem nebo přestupkem.

Nedořešený problém po přijetí trestního zákoníku je v diferenciaci mezi trestnými činy a správními delikty fyzických osob, která v praxi může činit problémy. Jistá je jen hranice mezi majetkovými trestnými činy a majetkovými přestupky, ale jejich znaky se vzájemně překrývají. U majetkových trestných činů je znakem způsobení škody v určité výši. Konkrétně jde o „škodu nikoli nepatrnou“²³⁶, tzn. v současnosti nejméně 10.000 Kč (§ 138 odst. 1 TZ). Hranice výše „škody nikoli nepatrné“ byla do 1. 10. 2020 upravena o polovinu nižší, než je tomu dnes, tj. nejméně 5.000 Kč. S novou právní úpravou se tak některé do té doby trestní jednání, staly přestupky.²³⁷

Pod hranici 10.000 Kč se pak řadí zásadně administrativní přestupky. Setkáme se však i se situacemi, kdy si formální znaky trestných činů a přestupků vzájemně konkurují, tj. že se překrývají a není možno rozdíl mezi nimi určit. V tomto popsaném případě se pak použije pro určení rozdílu mezi trestným činem a přestupkem stupeň škodlivosti jednání pro společnost.²³⁸

3. Historický vývoj

Domnívám se, že pro pochopení celé problematiky, je třeba se zabývat i historickým kontextem, proto se v této kapitole zaměřím na vývoj českého trestního zákonodárství od 18. a 19. století do současnosti. Vzhledem k tomu, že trestní právo bylo ve středověku primárně krutým nástrojem, tak vyvolávalo důvodné reakce k jeho humanizaci. Trestní právo bylo ovlivněno filozofickými směry a školami, které ho formovaly. Za zmínku stojí škola klasická a

²³⁵ Tamtéž, s. 152-155.

²³⁶ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 41-42.

²³⁷ PELC, Vladimír. *Aktuální změny v trestním právu hmotném a procesním*, publikováno dne 20. 10. 2020, citováno dne 22. 8. 2021. Dostupné online na: https://is.cuni.cz/studium/soub_manana/index.php?id=11fbbe971991dfd09067662453fdecc9&tid=&do=xdownload&fileid=240077.

²³⁸ Tamtéž, s. 41-42.

pozitivistická,²³⁹ považující se za tzv. právně politické programy na úseku trestního práva. Příčinou vzniku těchto škol, se uvádí hrozivý nárůst zločinnosti v evropských zemích.²⁴⁰

3.1. Vliv doktrinálních škol na vývoj trestního práva

3.1.1. Klasická škola

Klasická škola se vytvářela na pozadí střetu trestního práva středověku, s myšlenkami osvícenství, s filozofickým racionalismem a přirozenoprávním učením. Dalo by se říct, že naproti sobě stálo na jedné straně trestní právo středověké a na straně druhé trestní právo novověké.²⁴¹ Jak již vyplývá z názvu „škola klasická“ se vyznačuje určitým tradicionalismem, primárně konservatismem v oblasti právně politické.²⁴²

Mezi zakladatele této školy se řadí například Cesara Beccaria, jehož stěžejním dílem je dílo *O zločinech a trestech* (1764), považující se za manifest liberálního přístupu k trestnímu právu. Beccaria v tomto díle prosazoval rovnost občanů před trestním právem a odmítal přísné tresty, jako i trest smrti a nevyhnul se kritice inkvizičního procesu, včetně tortury. Beccaria taktéž zdůrazňoval nezbytnost psaného trestního zákona, s vymezením trestných činů a trestů. Kládl důraz na veřejnost, určitost, rychlost a přiměřenost trestů s ohledem na spáchaný zločin.²⁴³ Už u Beccaria se setkáme s jistým rozlišením zločinů na určité třídy, kterými byly: zločiny ničící bezprostředně společnost či její zástupce; zločiny proti životu člověka, proti cti a nakonec delikty, které bychom dnes mohli označit jako přestupky. Beccaria požadoval, aby ukládané tresty odpovídaly každé konkrétní třídě.²⁴⁴

Cesar Beccaria však nebyl jediným představitelem klasické školy. Mezi další se řadí například Giandomenica Romagnosi, Jeremy Bentham a německý teoretik Johan Paul Anselm von Feurbach, jenž rozpracoval a v zákonodárství uplatnil zásady legality trestního práva a rovnosti všech před zákonem. Významný vliv klasiků lze spatřovat především v přínosu k vytvoření počátků moderního vývoje trestního práva, kdy byla taktéž prohloubena legalita

²³⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 154.

²⁴⁰ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9 s. 40-42.

²⁴¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 154-156.

²⁴² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9 s. 40.

²⁴³ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 154-156.

²⁴⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 29., také v díle Beccaria. *O zločinech a trestech*, s. 65.

trestního práva a tím vytvořen jeden z předpokladů účinné ochrany základních lidských práv a svobod.²⁴⁵

Vliv klasické školy našel pozdější uplatnění i v několika zákonech, např. v trestních kodexech Josefa II., Leopolda II., rakouském i uherském, z nichž právě dva poslední platily v ČSR, a to až do přijetí zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon.²⁴⁶

Mezi charakteristické znaky klasické školy patří zejména:

- samostatnost a nezávislost přirozených práv člověka,
- filozofický indeterminismus v přístupu k němu, z něhož plynoucí pojetí svobody a trestní odpovědnosti pachatelů trestných činů založených na svobodě vůle,
- jako trestný čin byl chápán objektivní skutek, stojící na zásadě *nullum crimen sine lege* a
- na trest bylo nahlíženo jako na trest odplatný, odpovídající spáchanému trestnému činu, jenž byl spravedlivý, ale nezohledňoval osobnost pachatele.²⁴⁷

Olšar hodnotí klasickou školu jako přelomový okamžik, protože díky jejímu neúspěchu, spočívajícímu podle jeho slov primárně v odpoutání této školy od skutečného života, to vedlo ke krizi trestního práva a vytvoření nové školy – tzv. pozitivistické.²⁴⁸

3.1.2. Pozitivistická škola

V začátcích pozitivistické školy, resp. vzniku jejich různých směrů stál taktéž střet idejí vyjadřujících nespokojenost s dosavadním vývojem. Pozitivistická škola byla vytvářena na základech filozofického pozitivismu Augusta Comteho. Oproti klasické škole, se škola pozitivistická zaměřovala a zabývala osobou pachatele a taktéž vlivem sociálního prostředí na kriminalitu, což představoval sociologický směr Enrica Ferriho.²⁴⁹

Pozitivisté kladli důraz primárně na empirii a do pozadí odsunuly kategorii trestní odpovědnosti v chápání klasickém a nahradili ji kategorií právní odpovědnosti popírající ve svém důsledku svobodnou vůli.²⁵⁰

Vliv pozitivistů se především odrazil v tom světle, že pokračovali v moderním vývoji trestního práva, snažící se překonat jednostrannou orientaci na zločin a trest v pojetí klasiků.

²⁴⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 154-156.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 154-156.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 155-156.

²⁴⁸ OLŠAR, E. Trestní právo na přelomu. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1936, s. 441.

²⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 156.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 156.

Jejich důraz směřoval primárně na prevenci a různé způsoby zacházení s delikventy.²⁵¹ Pozitivistická škola v poslední čtvrtině 19. století stála za zrodem doktríny „sociální ochrany“, která se definitivně zformovala ve 20. století jako tzv. „nová sociální ochrana“.

Mezi charakteristické znaky pozitivistické školy patří zejména:

- filozofický determinismus, který spočívá v přístupu k člověku a jeho svobodné vůli, kdy trestně odpovědný může být každý,
- trestný čin je zajímavý jen jako symptom nebezpečnosti pachatele,
- tresty mají být ukládány s ohledem na osobu pachatele, v poměru nebezpečnosti osoby pachatele a s tím související i prevence a vyloučení nenapravitelných osob a v neposlední řadě se klade důraz na
- prostředí a jeho vliv na pachatele (sociologický směr).²⁵²

Střet mezi přístupem klasické a pozitivistické školy charakterizoval již Kallab, a to jako boj mezi liberalismem (stát jako „noční hlídač“) a socialismem (stát blahobytu, sociální stát).²⁵³ Oproti tomu Baratty, chápe mezi školou klasickou i pozitivistickou propojení v tom smyslu, že obě sledují model tzv. integrované trestněprávní vědy, tedy model, v němž jsou vzájemně propojeny teze právní vědy s představami o člověku a společnosti. Podle Barattyho mají obě školy společný teoretický základ, kterým je ideologie „sociální ochrany“. Nelze však popřít, že zmíněné školy byly hýbatelem následného vývoje trestního práva.²⁵⁴

3.2. Trestní právo v období feudalismu a feudálního absolutismu

Tak jako ostatní právní odvětví, bylo i právo trestní závislé na obyčejích společnosti, používající se v zájmu státu a šlechty. Aplikace obyčejů měla vliv zejména na rozdílné hodnocení pachatelů, a to podle toho, v jakém společenském postavení se daný pachatel nacházel. Taktéž měly význam při výměře trestu, ale i při hodnocení jednotlivých deliktů, na základě toho, co bylo objektem trestného útoku. Ku příkladu zločin vraždy se posuzoval podle toho, kdo je vrahem, ale zároveň i kdo je obětí. Období feudalismu se taktéž projevilo ve způsobu výkonu jednotlivých trestů, příkladem je trest kamenování, kdy delikvent byl usmrcen celou pospolitostí.²⁵⁵

²⁵¹ Tamtéž, s. 157.

²⁵² Tamtéž, s. 157.

²⁵³ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha, Melantrich, 1935. s. 19.

²⁵⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní právo (opět) na přelomu? *Justičná revue*. 55. 2003, č. 2. ISSN 1335-6461. s. 202.

²⁵⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vyd., (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 143.

Trestní právo mělo v prvopočátcích charakter soukromoprávní, projevující se tím, že na prvním místě byla vždy msta (například delikt zabití nebyl posuzován jako útok proti společnosti nebo státu, ale jako poškození soukromého zájmu). Z čehož vyplývá, že se i soudní řízení zahajovala primárně ze soukromé iniciativy a jen ojediněle se uplatňoval názor, že je postih pachatele obecným zájmem. Postupem času však trestní právo získávalo charakter veřejnoprávní, kdy trest přestával být pouhou mstou či odplatou, ale projevovala se v něm primárně diferenciací společnosti.²⁵⁶

V období feudálního absolutismu nebo taktéž v osvícenském absolutismu se trestní právo a trestní proces zásadně mění. Zejména se v tomto období připisuje právu rozhodující úloha při řízení státu a vedle zákoníků se taktéž objevuje celá řada právních norem různé závažnosti. Taktéž je kladen důraz na hodnoty společnosti. Toto období má podstatný význam k rozvoji moderního trestního práva projevující se v tom, že se zde objevuje zásada oficiality, tzn. že úředník musí zahajovat trestní řízení z úřední povinnosti. Dále se klade důraz na zavedení písemného procesu.²⁵⁷

Na vývoj trestního práva měl významný vliv i **trestní zákoník Josefa I. z r. 1707 Constitutio criminalis Josephina**, který platil pouze pro české země a zasloužil se o sjednocení postupu řízení u všech soudů v zemích České koruny. Taktéž se díky němu objevila pravidla inkvizičního procesu, a to pro případy, kdy bylo řízení zahajováno z úřední povinnosti.²⁵⁸

Je třeba také zmínit **tereziánský zákoník Constitutio Criminalis Theresina z roku 1768**, který se již ve své době považoval za zaostalý zákoník. Tereziánský zákoník kladl důraz primárně na potrestání pachatele, což znamenalo, že trest měl mít primárně charakter msty na odsouzeném. Byla jím zavedena presumpce viny, kdy obžalovaný byl považován za vinného, pokud se mu nepodařilo prokázat opak a tím byla veškerá tíha dokazování právě v rukou obžalovaného. Tento zákoník nerespektoval ani vztah mezi spáchaným činem a jeho společenskou nebezpečností. Celý systém byl zakotven na krutých trestech. Nejpřísněji byly trestány delikty proti Bohu, církvi a státu a až poté delikty proti soukromým zájmům nebo osobám. Tereziánský zákoník taktéž dovoľoval stíhat jednání, která nebyla výslovně zakotvena v zákoně, tím byl zachován velký prostor pro značnou libovůli soudců.²⁵⁹

²⁵⁶ Tamtéž, s. 144-145.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 188-196.

²⁵⁸ Tamtéž, 194-197.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 194-198.

Zásadní změnu do trestního práva přineslo až zákonodárství josefinské, a to **Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787**. Oproti zákoníku tereziánskému se vyznačoval jeho stručností, technickou dokonalostí a úplností.²⁶⁰ Zákoník se snažil získat vhodný poměr mezi zločiny a tresty, ale právě snaha po účinných trestech, vedla k až velké a přísné krutosti.²⁶¹ Zákoník bral v úvahu vztah mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Cílem byla primárně převýchova pachatele, ale stále byly zachovány tělesné tresty, které byly často kritizovány pro nepřiměřenou krutost. Tento zákoník taktéž vyloučil libovůli soudců – přinesl úplný výčet deliktů kriminálních i politických (správních přestupků). Delikty byly rozděleny podle jejich společenské nebezpečnosti. Například rušení náboženství bylo již považováno pouze za přestupek. Tím se zde prvně vyskytuje zásada *nullum crimen sine lege* (žádný zločin bez zákona) a *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona).²⁶² Již v tomto zákoníku se setkáme s určitou kategorizací trestných činů, jež byly tříděny následovně: díl o kriminalizačních zločinech a trestech a oddíl o politických zločinech. Základem a vodítkem pro tuto kategorizaci byla závažnost spáchaného činu.²⁶³ I přes své nedostatky (kruté tělesné tresty), představoval tento zákoník velký přínos pro trestní právo.²⁶⁴

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II. byl nahrazen až v roce **1803 Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích**. Tento zákoník se považuje za průlomové dílo v oblasti trestního práva ovlivňující trestní právo v podstatě až do roku 1949, jelikož trestní zákoník z roku 1852 byl považován za jeho pouhou novelizaci. Zákoník z roku 1803 vychází z josefinského trestního zákoníku, ale dále jej rozvíjí. Vyznačoval se svojí přehledností, přesnou formulací a obecností, aby se vyhnul případné kasuistice. Skládal se ze dvou částí. První část byla věnována zločinům a druhá část byla věnována těžkým policejním přestupkům – bipartice.²⁶⁵ Tresty byly stanoveny podle stupně nebezpečnosti. Za zločiny byl ukládán trest smrti nebo žalář, jenž měl tři stupně – žalář, těžký žalář nebo žalář nejtěžší. Přestupky byly trestány pokutou, propadnutím zboží, ztrátou práv, vězením, bitím a dalšími.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 198-199.

²⁶¹ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 12.

²⁶² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.vyd., (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 198-199.

²⁶³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 36.

²⁶⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.vyd., (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 198-199.

²⁶⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 40.

Taktéž tento zákoník zavedl zásadu *neznalost práva neomlouvá* a pracoval s tím, že je za trestný považován návod, pomoc i pokus.²⁶⁶

3.3. Právo v českých zemích od roku 1848 do roku 1918 (rakouské trestní právo)

Východiskem pro rakouské a později československé trestní právo se stal **trestní zákon č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. 5. 1852**. Tento zákon byl výsledkem novely trestního zákona z roku 1803 a lišil se od něho primárně tím, že se zabýval právem hmotným a oblast práva procesního odkázal zvláštní úpravě. Znakem byla jeho přesná a stručná formulace, odstupňování deliktů podle společenské nebezpečnosti a určité vymezení trestů.²⁶⁷

Tento zákon rozlišoval tripartici deliktů, které byly označeny jako „zločin“, „přečin“, a „přestupek“.²⁶⁸ Avšak změna z bipartice na tripartici byla změnou bez hlubšího významu, poněvadž pro přečiny a přestupky platila tatáž pravidla a výčet těchto deliktů byl shodný s výčtem předchozích „těžkých policejních přestupků“. Ve skutečnosti jej lze považovat za bipartici.²⁶⁹ Vodítkem pro kategorizaci deliktů, sloužila právě závažnost spáchaného deliktu. Kategorizace měla jak důsledky hmotněprávní, tedy že za dané delikty bylo možné uložit různé tresty, ale taktéž důsledky procesní, které se týkaly toho, který soud rozhodoval o různé kategorii deliktů.²⁷⁰ Tak například o zločinech rozhodovali krajské nebo tzv. porotní soudy, což platilo obdobně i pro přečiny a o přestupcích rozhodovali v prvním stupni okresní soudy a ve druhém stupni rozhodovali krajské soudy, jako soudy odvolací.²⁷¹ Lze tedy shrnout, že skutečným rozdílem od zákoníku z roku 1803 bylo to, že zákon z roku 1852 již neupravoval procesní právo, jak je zmíněno výše.²⁷²

²⁶⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.vyd., (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 200.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 284-285.

²⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149.

²⁶⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. roč. 12, č. 4/2007, ISSN 1211-2860. s. 38.

²⁷⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149.

²⁷¹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. s. 59.

²⁷² ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. roč. 12, č. 4/2007, ISSN 1211-2860. s. 38.

3.4. Zatímní návrh osnovy obecné části trestního zákona z roku 1921 a návrh osnovy trestního zákoníku z roku 1926

Výše uvedené osnovy z roku 1921 a z roku 1926 byly společně vydány v roce 1926 pod společným názvem **Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech**. Někdy jsou taktéž Přípravné osnovy označovány jako tzv. „Profesorská osnova“.²⁷³ Podle slov Miříčky „Rozdělení vlastních činů kriminálních na zločiny a přečiny bylo v osnově z roku 1921 podtrženo, a to proto, aby skuteční zločinci mohli býti přesně zozeznáni a přísně odděleni od jiných osob prohřešivších se příležitostně proti trestnímu zákonu.“²⁷⁴ Jako základ kategorizace kriminálních deliktů bylo podle zatímního návrhu osnovy „nízká pohnutka“ činu pachatele, a to u zločinů. Naopak podle osnovy z roku 1926 bylo základem „nízké smýšlení“, které lépe charakterizovalo osobu delikventa. Přípravná osnova sama v některých případech určovala, co je zločin a co naopak přečin a jednak, ve většině případů, nechávala určení kategorie trestného činu na soudci.²⁷⁵ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se jedná o tzv. kategorizaci soudcovskou (blíže popsána v kap. *Kategorizace trestných činů*). Osnova však měla i své odpůrce, kteří nesouhlasili s tím, aby dělídlem trestných činů byla nízká pohnutka, která předpokládala etické hodnocení činů i pachatelů. Někteří však nesouhlasili s pohnutkou jako dělídlem vůbec.²⁷⁶ Slovenská komise pro obor trestního práva v Bratislavě se usnesla na doporučení, aby kvalifikace trestných činů nebyla závislá na pouhých úvahách soudu²⁷⁷ a tvrdila ať „zákon sám necht' určí kvalifikaci každého činu, k pohnutce budiž hleděno při ukládání trestu“.²⁷⁸ Mezi řadu kritiků patřila Veselá, která tvrdila, že dělídlem nemůže být pouze pohnutka²⁷⁹, ale že by se měly brát v úvahu všechny subjektivní a objektivní momenty a také důvody, proč při určitém trestném činu je reakce společnosti slabší či silnější.²⁸⁰ Vedle kritiků Přípravných osnov se

²⁷³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 40-43.

²⁷⁴ MIŘIČKA, A. Osnova čl. zákona trestního, *Právník*, 1922, s. 2.

²⁷⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 45.

²⁷⁶ SOLNAŘ, Vladimír: Osnova trestního zákona (Několik poznámek k obecné části osnovy tr. zákona o zločinech a přečinech z r. 1925) *Právník*, 1926, č. 7, s. 242-243.

²⁷⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 46.

²⁷⁸ NOŽIČKA, J.: Zatímní návrh obecné části..., c. d., s. 18., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.

²⁷⁹ VESELÁ, J.: *Význam pohnutky a smýšlení pro rozlišení trestných činů*. Praha, 1928, s. 73., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.

²⁸⁰ VESELÁ, J.: Čím rozlišiti..., c. d., s. 11., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.

setkáme i s jejich zastánci, kterými bylo například ministerstvo unifikací, generální prokuratura, a z autorů např. F. Dostál.²⁸¹

Lze však konstatovat, že Přípravné osnovy z hlediska formálně logického zakotvovaly bipartici trestných činů dvojího typu.²⁸² Trestné činy byly v osnově z roku 1926 upraveny v hlavě II, *Trestné činy*. V této hlavě jsou v § 14 rozděleny delikty následovně.

(1) „*Trestný čin, který není prohlášen za přestupek, je přečin nebo zločin.*

(2) *Trestný čin, na který je stanoven trest žaláře, je zločin; trestný čin, na který je stanoven jiný trest, je přečin.*“

(3) *Trestný čin, na který je stanoven výběrmo žalář a jiný trest, trestá se jako zločin žalářem, byl-li spáchán z nízkého smýšlení [...].*

(4) *Přestupkem podle tohoto zákona rozumí se jen přestupek trestný soudem.*“²⁸³

Z citovaného § 14 osnovy z roku 1926, vyplývá rozdělení deliktů na přestupky a na tzv. kriminální delikty – přečiny a zločiny, které představovaly závažnější porušení nebo ohrožení právních statků.

Přečiny a zločiny se od sebe odlišovaly tím způsobem, že zločiny byly ty trestné činy, za jejichž spáchání byl stanoven trest žaláře. Přečiny pak byly všechny ostatní trestné činy.

Za zmínku stojí taktéž § 14 odst. 3 osnovy z roku 1926, který používá pojem „nízké smýšlení“. Nízké smýšlení je pak v témže ustanovení vysvětleno jako spáchání činu z hrubé zjištnosti, zahálčivosti, zlomyslnosti, nestoudnosti, surovosti, anebo je-li viníkovi prostředkem k tomu, aby spáchal nebo si usnadnil jiný zločin nebo aby si zajistil prospěch ze zločinu či se za jeho spáchání uchránil před hrozícím trestem.

Podle odst. 4 citovaného ustanovení, jsou přestupky, jen ty přestupky, které jsou trestné soudem. Avšak již v osnově z roku 1926 je konstatováno, že přestupky prozatím ještě budou přikázány trestním soudům, ale v budoucnu, až se uskuteční reforma správy, bude vybudováno zvláštní správní soudnictví trestní a přestupky tak budou ponechány k rozhodování správním soudům.²⁸⁴

K odstupňování závažnosti přečinu a zločinu sloužily druhy trestů, které bylo možno za ně uložit. V případě Přípravných osnov, by nebylo vhodné hovořit o tripartici – zločin, přečin a přestupek, neboť i když tu tyto kategorie existovaly, tak se nejednalo o třídění jen podle

²⁸¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 47.

²⁸² Tamtéž, s. 47.

²⁸³ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. s. 12.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 15-16.

jediného základu.²⁸⁵ Profesorská osnova se taktéž vyznačovala obecnějším vymezením skutkových podstat.²⁸⁶

Pozitivum v Přípravných osnovách a jejich kategorizaci spatřuje Kratochvíl v tom ohledu, že se nejednalo pouze o technický prostředek, tedy že neměla pouze legislativně technickou funkci, ale smyslem bylo vypracovat účelnou trestně právní ochranu, které se mělo docílit především náležitou individualizací trestu a tím, že dané rozlišení mělo odpovídat i přesvědčení lidu o tom, co je zločin a co přečin (kriminálně-politický aspekt).²⁸⁷

Vzhledem k tomu, že Přípravné osnovy nebyly nikdy realizovány, není možné je dnes z praktického hlediska hodnotit, což ovšem neznamená, že jsou méně hodnotné.²⁸⁸ Jak tvrdí Milota „[...] i kdyby se Př. osn. nestala zákonem, přece jen každý budoucí návrh trestního zákona bude se musiti jí zabývati a bude musiti její obsah kriticky posouditi.“²⁸⁹

3.5. Osnova trestního zákona z roku 1937

Vedle uvedených osnov, nelze opomenout osnovu trestního zákona z roku 1937, jejíž existence vysvětluje, z jakého důvodu Profesorská osnova, nebyla nikdy realizována. Osnova z roku 1937 poukázalo na to, že zamýšlená reforma v Přípravných osnovách, by učinila výkon trestního soudnictví mnohem složitějším, což by mělo za důsledek finanční zatížení státu. Z uvedených důvodů byly Přípravné osnovy justiční správou přepracovány.²⁹⁰

Kategorizace v osnově z roku 1937, byla kombinací tripartice rakouského trestního zákona z roku 1852, což bylo pojato čistě formálně a byla doplněna korekcionizací uherského trestního zákoníku z roku 1878.²⁹¹ Oproti Profesorské osnově se osnova z roku 1937, tzv. Ministerská osnova vyznačovala tím, že skutkové podstaty byly vymezeny přesněji.²⁹²

Vzhledem k politické situaci druhé poloviny 30. let se nepodařilo zjistit ohlasy na tuto osnovu. Ani tato osnova nebyla nikdy realizována.²⁹³

²⁸⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 47.

²⁸⁶ FENYK, Jaroslav Několik poznámek ke konstrukci skutkových podstat ve zvláštní části návrhu trestního zákoníku 2006. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, č. 2. ISSN 0323-0619. s. 121.

²⁸⁷ Srov. *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. II. Odůvodnění osnov. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. s. 16-17.

²⁸⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 48-49.

²⁸⁹ MILOTA, A. *Reforma trestního zákona v Československu*. Bratislava: *Právnická jednota*, 1934, s. 10.

²⁹⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 49-50.

²⁹¹ Tamtéž, s. 50.

²⁹² FENYK, Jaroslav Několik poznámek ke konstrukci skutkových podstat ve zvláštní části návrhu trestního zákoníku 2006. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, č. 2. ISSN 0323-0619. s. 121.

²⁹³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 49-50.

3.6. Trestní zákon z roku 1950 (zák. č. 86/1950 Sb.)

Trestní zákon z roku 1950 byl přijat v období tzv. politických trestních procesů a tím se řadí do „smutné etapy“ ve vývoji československého trestního práva. Tento zákon byl třídně zaměřen a jeho primárním účelem bylo chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce. Účelem trestu pak bylo například zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití.²⁹⁴

Patřil mezi zákony unifikační, a to z toho důvodu, že sjednotil trestní právo dříve platné v českých krajích a na Slovensku, ale taktéž i trestní právo obecné, pro mládež, vojenské atd.²⁹⁵

Trestní zákon z roku 1950 byl založen na tzv. monopartici – vycházel z jednotného pojmu trestného činu a bylo odstraněno jakékoliv rozlišování trestných činů. Zrušil dosavadní rozlišení trestného činu na „zločiny“, „přečiny“ a „přestupky“.²⁹⁶

Dále vycházel z materiálního pojetí trestného činu a byl vybudován na zásadě odpovědnosti za zavinění. Zakotvil pokus, spolupachatelství, návod a pomoc. Přičemž „pokus“ byl vymezen velmi široce, takže fakticky zahrnoval i přípravné jednání.²⁹⁷ Avšak charakteristika „nebezpečnosti činu pro společnost“ nebyla vymezena. Bylo pouze možné užít kritéria stupně nebezpečnosti pro společnost, jež byla vodítkem pro výměru trestu. Hlavní kritikou byla právě zmíněná soudcovská kategorizace, dávající velký prostor volné úvaze soudu.²⁹⁸

Mezi užívané tresty patřil trest odnětí svobody, jenž v sobě zahrnoval, jak trest smrti, tak i podmíněné odsouzení a podmíněné propuštění. Mezi nové tresty, které tento zákon přinesl patřilo tzv. nápravné opatření, nahrazující krátký trest odnětí svobody.²⁹⁹

Charakteristické pro tento zákon bylo taktéž to, že skutkové podstaty jednotlivých trestných činů byly vymezeny velmi široce a byly stanoveny primárně vysoké trestní sazby.³⁰⁰

Vedle trestního zákona z roku 1950 existoval ještě trestní zákon správní (zák. č. 88/1950 Sb.). Vztah mezi trestním zákonem a trestním zákonem správním charakterizoval tehdejší ministr vnitra V. Nosek ve svém projevu, kdy konstatoval, že funkce zákonů je stejná a rozdíly

²⁹⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 51.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 51.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 46.

²⁹⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČHTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 11.

²⁹⁸ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 52.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 52-53.

³⁰⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČHTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 11.

spatřoval pouze v kvantitě.³⁰¹ Existovaly však různé názory na rozdíly mezi výše uvedenými zákony.

Pro shrnutí lze tvrdit, že v letech 1950–1960 existovala v zákonodárství podle trestního zákona z pohledu trestní odpovědnosti tzv. monopartice. Z hlediska trestního zákona správního a jeho novely existovala kategorie „přestupků“ a „závažných přestupků“ a podle zákona č. 24/1957 Sb. existovala „kárná provinění“ a vojenské „kázeňské přestupky“. Tzv. „činy malého významu“ ze zákona 14/1957 Sb., netvořily samostatnou kategorii, ale zahrnovaly dva přestupky, a to přestupky majetkové a kárná provinění, kdy na straně jedné existovaly závažné přestupky a na straně druhé přestupky, kázeňské přestupky a kárná provinění, považující se za bipartici.³⁰²

Z pohledu práva procesního byla kategorie soudně trestných činů bipartici (trestný čin a závažný přestupek).³⁰³

Na trestní zákon z roku 1950 měla velký vliv novela z roku 1956, kdy byla prohloubena zásada individualizace trestu a tím došlo k posílení jeho výchovného účinku a taktéž k posílení pomocné úlohy trestního práva. Dále byl zrušen trest smrti a vedle toho byl vždy alternativně stanoven trest odnětí svobody v délce 25 let. Některé trestní sazby byly sníženy a vymezily se přesněji skutkové podstaty trestných činů, zejména trestných činů proti republice.³⁰⁴

3.7. Trestní zákon z roku 1961 (zák. č. 140/1961 Sb.)

V roce 1960 byla přijata ústava ČSSR, což mělo za důsledek vytvoření nového základu trestněprávní úpravy a byl přijat zákon č. 140/1961 Sb.³⁰⁵ Tomuto zákonu však předcházelo vydání **Zákona o místních lidových soudech (zák. č. 38/1961 Sb.)**, kterým byly zřízeny tzv. místní lidové soudy a byla zavedena nová kategorie deliktů, tzv. „provinění“.³⁰⁶ Provinění se vyznačovala tím, že neměla tak vysokou míru závažnosti jako trestný čin, i když se jím svými znaky mohla podobat.³⁰⁷

³⁰¹ Projev ministra vnitra V. Noska, s.16, in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 57.

³⁰² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 59.

³⁰³ Tamtéž, s. 59.

³⁰⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 53.

³⁰⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 12.

³⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149.

³⁰⁷ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 53-54.

Místní lidové soudy měly prvky organizace občanů, ale i prvky státního orgánu, protože byly obsazeny soudci z lidu, ale zároveň byly složkou československého soudnictví. Tyto soudy měly primárně výchovný charakter. Nicméně v určitých případech mohly ukládat i tzv. „opatření“.³⁰⁸ Místní lidové soudy rozhodovaly o „proviněních“, ale byly taktéž oprávněny projednávat i trestné činy, které jim byly postoupeny ze strany prokurátora nebo soudu. Za provinění mohly ukládat sankce, jimiž byla veřejná důtka, pokuta (do 500 Kč), nápravné opatření (do tří měsíců) a další.³⁰⁹

Zákon č. 140/1961 Sb. nabyt účinnosti 1. ledna 1962 a přinesl do oblasti trestního práva několik změn, jež se týkaly obecných podmínek trestní odpovědnosti, v podstatné míře systému trestů a přinesly novou kodifikaci zvláštní části (změny primárně v oblasti trestných činů proti republice a trestných činů hospodářských).³¹⁰

Trestní zákon z roku 1961 byl založen na koncepci jednotného pojmu trestného činu, ale i přesto bylo možno v určitém smyslu mluvit o bipartici soudních deliktů, kterými byly trestné činy a již zmíněná provinění.³¹¹

Z hlediska obecných podmínek trestní odpovědnosti je třeba se zaměřit právě na nové vymezení pojmu trestného činu, jenž s přijetím tohoto zákona souvisí. Trestní zákon z roku 1961 musel navazovat na zákon o místních lidových soudech a s ním na změny, které tento zákon přinesl. Vzhledem k tomu, že zákonem o místních lidových soudech byla zavedena kategorie „provinění“, tak tím byl i rozsah pojmu trestného činu omezen.³¹² Pojem trestného činu byl v trestním zákoně vymezen v § 3 následovně:

- (1) *„Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.*
- (2) *Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.*
- (3) *K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*
- (4) *Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi,*

³⁰⁸Tamtéž, s. 53-54.

³⁰⁹ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. vyd., Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8. s. 59.

³¹⁰ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 54.

³¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149.

³¹² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 54-55.

za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.“³¹³

Z výše citovaného § 3 odst. 1 vyplývá, že trestný čin byl vymezen dvěma pojmovými znaky. Prvním pojmovým znakem byla nebezpečnost činu pro společnost (tj. materiální stránka trestného činu) a druhým pojmovým znakem byly znaky uvedené v zákoně (tj. formální stránka trestného činu). Aby bylo určité jednání považováno za trestný čin bylo třeba naplnění jak materiální, tak i formální stránky trestného činu. Pokud toto nebylo splněno, nejednalo se o trestný čin.³¹⁴

Jak vyplývá z § 3 odst. 2, zák. č. 140/1961 Sb., tak stupeň nebezpečnosti činu pro společnost musel být u dospělého pachatele vyšší než nepatrný. Definicí „nebezpečnosti činu pro společnost“ trestní zákon neobsahoval a v praxi se tak vycházelo z čistě formálních typových kritérií, které byly vymezeny v § 3 odst. 4, zák. č. 140/1961 Sb.³¹⁵ Tato kritéria se teorie snaží konkretizovat dodnes, ale je třeba si položit otázku, zda příliš velká konkretizace, zejména u kvalifikovaných skutkových podstat, není pro soudce příliš svazující a nebrání v použití jinak přípustného výkladu.³¹⁶ Při stanovení stupně nebezpečnosti činu pro společnost hrály taktéž neopominutelnou roli i polehčující a přitěžující okolnosti, které byly demonstrativně vymezeny v § 33 a § 34, zák. č. 140/1961 Sb.³¹⁷

V návaznosti na materiální stránku trestného činu, je třeba zmínit zásadu zákonnosti, konkretizovanou zásadou *nullum crimen sine lege*. Tím, že nebyla v zákoně vymezena „nebezpečnost činu pro společnost“ a byla pouze stanovena kritéria (§ 3 odst. 4), bylo jen na orgánech činných v trestním řízení, jak rozhodnou, tedy zda je uvedené jednání trestným činem či nikoliv. Z toho vyplývá, že o tom, zda je jednání trestným činem nerozhodoval zákon, ale orgán činný v trestním řízení, posuzující materiální stránku trestného činu, což znamená, že zásada *nullum crimen sine lege*, nebyla dodržena.³¹⁸

Dále byla v obecných podmínkách trestní odpovědnosti provedena změna, kdy se uplatnila zásada, že pachatel není odpovědný pro nepřičetnost, do níž se zaviněně přivede požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku. Toto ustanovení bylo považováno za problematické, protože nebylo v souladu se zásadou odpovědnosti za zavinění. Tato

³¹³ MATYS, Karel a kol. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1975. s. 26.

³¹⁴ FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 342-343.

³¹⁵ Tamtéž, s. 342-343.

³¹⁶ FENYK, Jaroslav. Několik poznámek ke konstrukci skutkových podstat ve zvláštní části návrhu trestního zákoníku 2006. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, č. 2. ISSN 0323-0619. s. 119-126.

³¹⁷ FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 342.

³¹⁸ Tamtéž, s. 342.

problematika byla odstraněna až v roce 1991 v souvislosti se zavedením skutkové podstaty trestného činu opilství (kvazidelikt).³¹⁹

Oblast zásad trestní odpovědnosti mladistvých osob však nebyla změněna. Tato oblast se považovala za nedostatečnou a byla upravena až novou právní úpravou v roce 2003.³²⁰

Z hlediska systému trestů, byla posílena jejich individualizace a taktéž zásada, že těžší trest je možno ukládat jen tam, kde nestačí trest lehčí. Podle trestního zákona bylo možno uložit trest odnětí svobody, trest nápravného opatření, zákaz činnosti, peněžitý trest, trest propadnutí věci a u cizinců i trest vyhoštění. Tyto tresty bylo možné uložit i vedle sebe. Trest smrti byl v trestním zákoně považován za výjimečný trest, který šlo uložit pouze tam, kde to zákon ve zvláštní části dovoľoval. Trest smrti byl součástí právního řádu až do roku 1990. Dále byla upravena trestní odpovědnost za trestné činy proti republice, kdy se některá ustanovení týkající se trestných činů proti republice a nedosahující takové intenzity zrušila, avšak některé činy, i když směřovaly proti jiné zemi tzv. sovětsko-socialistické soustavy, byly naopak postihovány. Uvedené bylo jasným důkazem třídního chápání trestního práva, a to i v mezinárodních souvislostech.³²¹

Tímto zákonem bylo prohloubeno výchovné působení trestního práva. Zákon konkretizoval zásady socialistického demokratického a proletářského internacionalismu. Dále rozšířil zásadu pomocné úlohy trestní represe³²² a přispěl k přesnějšimu odlišení přípravy od pokusu, zavedením další formy účastenství v užším smyslu. Taktéž byla vyjasněna a zpřesněna některá ustanovení zvláštní části trestního zákona a byla stanovena maximální výše trestu hranicí 15 let.³²³

3.8. Zákon o přečinech (zák. č. 150/1969 Sb.)

Za zmínku taktéž stojí zákon o přečinech, jenž nabył účinnosti v roce 1970. Tento zákon zavedl novou kategorii trestného deliktu, a to „přečin“. Zároveň zrušil kategorii „provinění“ a byly zrušeny místní lidové soudy.³²⁴ Na přečiny obdobně platila ustanovení obecné části

³¹⁹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 55.

³²⁰ Tamtéž, s. 55-56.

³²¹ Tamtéž, s. 55-56.

³²² KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČHTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 12.

³²³ Tamtéž, s. 12.

³²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 149-150.

trestního zákona a rozhodovaly o nich řádné soudy.³²⁵ Po dobu účinnosti tohoto zákona, tak znalo trestní právo dvě kategorie soudně trestných činů – „trestné činy“ a „přečiny“, hovoříme o bipartici trestných deliktů.³²⁶

Přečiny byly charakterizovány jako činy zaviněné, pro společnost nebezpečné a jejich znaky byly uvedeny v zákoně o přečinech. Přečiny byly takové činy, jež nedosahovaly takové intenzity jako trestné činy. Vzájemný vztah či poměr trestného činu a přečinu lze chápat jako tzv. průměrný stupeň nebezpečnosti, jenž byl však u přečinů nižší než u trestných činů.³²⁷

Z hlediska skutkových podstat trestných činů a přečinů se jejich vzájemný poměr jevil tak, že skutkové podstaty přečinů doplňovaly skutkové podstaty trestných činů. V některých případech však docházelo k tomu, že se skutkové podstaty překrývaly, což způsobovalo výkladové potíže. Trestní nauka, tak byla nucena hledat rozlišující kritéria mezi trestnými činy a přečiny. Konkretizování přečinů v širším poměru k trestným činům byl vztah takový, že protějškem přečinu bylo několik trestných činů obdobné povahy, dílem vymezením užším byl vztah takový, že protějškem přečinu byl v podstatě jediný trestný čin.³²⁸

Podle Kratochvíla můžeme kategorii trestného činu a přečinu označit jako: „*Základní dělicí se z určitých funkčních hledisek na další subkategorie. Např. u trestných činů můžeme z hlediska základů trestní odpovědnosti rozlišovat trestný čin zvláště závažný, znovu spáchaný [...], a trestný čin prvopachatele; z hlediska právních následků potom můžeme odlišit čin malého významu.*“³²⁹

Nutno zmínit, že uvedené změny v hmotněprávní kategorizaci soudně trestných činů se realizovaly zároveň v souvislosti s trestním právem procesním.³³⁰

3.9. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Vzhledem k tomu, že jsem již kategorizaci trestných činů v zákoně č. 40/2009 Sb. rozebrala v kap. *Kategorizace trestných činů v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)*, tak tuto podkapitolu věnuji otázkám, které se týkají oblastem kategorizace trestných činů, které nebyly rozebrány ve zmíněné kapitole.

³²⁵ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 47.

³²⁶ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. obecná část*. 3. vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8. s. 59.

³²⁷ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 47.

³²⁸ Tamtéž, s. 47-48.

³²⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 73.

³³⁰ Tamtéž, s. 73.

Trestní zákoník patří mezi základní prameny trestního práva hmotného a jak plyne již z jeho názvu „zákoník“ upravuje komplexně a systematicky celou oblast trestního práva. Komplexnost se projevuje tím způsobem, že daná materie není rozptýlena do více zákonů. Systematickost pak spočívá v tom, že je materie v zákoníku rozdělena na obecnou a zvláštní část. V obecné části TZ je upravena působnost, vznik a zánik trestní odpovědnosti, ukládání trestů a ochranných opatření, zahlazení odsouzení a výkladová ustanovení. Zvláštní část je řazena do 13 hlav podle druhových objektů, které jsou odpovídajícími skutkovými podstatami chráněny.³³¹ Právě přijetím trestního zákoníku se oproti trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb., změnilo pořadí hlav ve zvláštní části, kdy se v důsledku jeho přijetí do popředí dostal jednotlivce, jeho život, zdraví a další základní lidská práva a svobody, které jsou upraveny v prvních hlavách zvláštní části trestního zákoníku.³³²

Vedle trestního zákoníku existují i další zákony, především tzv. vedlejší trestní zákony. Jsou jimi například – zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a další.³³³

Ekonomické, politické a sociální změny, ke kterým došlo koncem roku 1989 (po pádu totalitního režimu), ovlivnily všechny oblasti společnosti, s čímž souvisí i nová kodifikace trestního práva hmotného. Současný zákoník byl reakcí primárně na aktuální potřeby vyvolané dynamikou kriminality.³³⁴

Konečný návrh trestního zákoníku byl Poslaneckou sněmovnou dne 11. 11. 2008 schválen, poté byl schválen Senátem³³⁵ a dne 27. 1. 2009 podepsán prezidentem republiky Václavem Klausem.³³⁶ Následně byl vyhlášen 9. 2. 2009 ve Sbírce zákonů jako zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Účinnosti nabyl 1. 1. 2010.³³⁷

Dnešní podoba zákoníku přihlíží k vývoji právní teorie a praxe zejména v evropských zemích s rozvinutým demokratickým systémem. Reflektuje změny v ostatních právních

³³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 51-53.

³³² ŠKVAIN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 10. s. 304-306.

³³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 51-53.

³³⁴ Úřad vlády. *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, publikováno dne 19. 12. 2007, citováno dne 25. 8. 2021. Dostupné online na: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbql5shu&groupIndex=0&rowIndex=0#>.

³³⁵ srov. <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=410> (cit. dne 3. 9. 2021).

³³⁶ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2009, č. 5. s. 129.

³³⁷ srov. <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=410> (cit. dne 3. 9. 2021).

oblastech a je zaměřena na vytvoření co nejideálnějšího systému ochrany společnosti a jednotlivců před kriminalitou.³³⁸

S přijetím trestního zákoníku bylo z hlediska kategorizace trestných činů, upuštěno od monopartice a dnešní úprava je založena na bipartici trestných činů – „přečin“ a „zločin“. Cílem této kategorizace bylo rozšíření prostoru pro uplatnění alternativ a odklonů a pro diferenciaci trestních sankcí.³³⁹ Bipartice trestných činů má jak praktické dopady, např. uplatnění alternativních trestů, tak i dopady teoretické, resp. právně-filozofické, kdy z hlediska rozměru kategorizace poskytuje stát u každého jednotlivého trestného činu svému obyvatelstvu určitou představu o tom, o jak typově závažný trestný čin jde.³⁴⁰

Nyní se zaměřím na praktické dopady kategorizace trestných činů a na vztah k jiným vedlejším trestním předpisům.

Dopady pro oblast trestní odpovědnosti, z hlediska obecných podmínek trestní odpovědnosti má kategorizace trestných činů význam toliko ve vztahu k přípravě, k jejíž trestnosti se vyžaduje, aby se jednalo o zvlášť závažný zločin (více v kap. *Vývojová stádia trestného činu*). Naopak se setkáme i s *ad hoc* určenými kritérii trestných činů, souvisejících se zánikem trestnosti, která místo kategorií trestných činů operují s horní hranicí trestní sazby.³⁴¹

Taktéž se můžeme setkat s tím, že určitá kategorie trestného činu může být znakem skutkové podstaty jiného trestného činu. Například se v trestním zákoníku setkáme s kvalifikovanou skutkovou podstatou těžkého ublížení na zdraví [§ 145 odst. 2 písm. g) TZ], kdy její znak vyžaduje opětovné spáchání zvlášť závažného zločinu spojeného s úmyslným způsobením těžké újmy na zdraví nebo smrti nebo jeho pokusem. Předchozí spáchání přečinu či jen „prostého“ zločinu uvedený znak nenaplnuje.³⁴²

Dopady pro oblast trestních sankcí, v této oblasti má kategorizace trestných činů větší význam, a to:

- při splnění podmínek podle § 46 odst. 1 TZ lze upustit od potrestání jen tehdy, dopustili se pachatel přečinu,
- pouze u trestu odnětí svobody, uloženého za přečin, je možné zbytek tohoto trestu přeměnit na trest domácího vězení podle § 57a,

³³⁸ Úřad vlády. *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, publikováno dne 19. 12. 2007, citováno dne 25. 8. 2021. Dostupné online na: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbql5shu&groupIndex=0&rowIndex=0#>.

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ ŠCERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8. s. 199-200.

³⁴¹ Tamtéž, s. 201-202.

³⁴² Tamtéž, s. 201-202.

- pouze za přečin lze rovněž ukládat alternativní tresty domácího vězení (§ 60 odst. 1 TZ), obecně prospěšných prací (§ 62 odst. 1 TZ), jakož i peněžitý trest za podmínek stanovených v § 67 odst. 2 písm. b), a další,
- kvalifikace činu pachatele coby zločinu je zároveň podmínkou pro uložení zabezpečovací detence, což vyplývá z § 100 odst. 1 a 2 TZ,
- pouze věc, u které je obava, že bude sloužit ke spáchání zločinu, je možné zabrat bez dalšího [§ 101 odst. 1 písm. c)],³⁴³
- trest propadnutí majetku lze uložit, odsuzuje-li se pachatel k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li se za zvlášť závažný zločin a další.

Taktéž podle § 56 TZ plní kategorizace kritérium při zařazování odsouzeného pachatele k trestu odnětí svobody do určitého typu věznice. Zvlášť důležitou roli hraje v konstrukci katalogu podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 88 TZ). Relevanci má také i pro stanovení délky zkušební doby podmíněného propuštění (§ 89 TZ).³⁴⁴

Dopady v trestním právu procesním, ku příkladu, jak vyplývá z § 120 odst. 3 TŘ, musí být v odůvodnění výroku rozhodnutí, jímž se obžalovaný uznává vinným, nebo kterým se zprošťuje obžaloby uvedeno, zda jde o přečin či zločin. Dále § 72a odst. 1 TŘ stupňuje maximální přípustnou délku trvání vazby, v rozsahu 1–4 roky, a to v závislosti na tom, zda je trestní stíhání vedeno za přečin, zločin, zvlášť závažný zločin nebo za zvlášť závažný zločin, za nějž je možno uložit výjimečný trest. Právě u stanovení délky vazby stojí za povšimnutí, že se zde pracuje se subkategorií zvlášť závažného zločinu jako by to byla samostatná kategorie, a nadto je vytvořena ještě jakási vlastní kategorie zvlášť závažného zločinu.³⁴⁵

Dalším dopadem je možnost podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 TŘ a schválení narovnání podle § 309 odst. 1 TŘ toliko v řízení o přečinu.³⁴⁶

Taktéž podle § 72b TŘ se do celkové doby vazby nezapočítává doba od vyhlášení odsuzujícího rozsudku za zvlášť závažný zločin do nařízení jeho výkonu. Nařízení odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 1 TŘ) je možné toliko v řízení o zločinu, za nějž trestní zákoník stanoví horní hranici trestu odnětí svobody nejméně 8 let, nejde-li o některý z tam vyjmenovaných trestných činů nebo nejde-li o úmyslný trestný čin, k jehož stíhání nás zavazuje mezinárodní smlouva. Výše uvedené příklady však nejsou taxativním výčtem dopadů v trestním právu procesním.³⁴⁷

³⁴³ Tamtéž, s. 202.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 202-203.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 203.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 203.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 203.

Vztah kategorizace trestných činů k vedlejším právním předpisům, s ohledem na mladistvé a jejich spáchané provinění se zmíněné provinění dále nijak neštěpí, ale i přesto se v ZSVM můžeme setkat s podpůrným použitím kategorizace. Například u trvání vazby nalezneme pojem „zvlášť závažné provinění“ (§ 47 odst. 1 ZSVM), což odpovídá podle TZ zvlášť závažnému zločinu. S ohledem na právnické osoby, TOPO neobsahuje žádná zvláštní ustanovení týkající se kategorizace trestných činů. Uplatní se v něm tedy beze zbytku kategorizace vyjádřená v trestním zákoníku, tedy že právnická osoba může spáchat přečin, zločin i subkategorii zvlášť závažného zločinu.³⁴⁸

³⁴⁸ Tamtéž, s. 203-204.

Závěr

V závěru diplomové práce shrnuji problematiku úvodních kapitol, dále problematiku kategorizace trestných činů a současně s tím zmiňuji zjištěná fakta. Zároveň předkládám možná řešení problematických okruhů, ke kterým jsem v této práci dospěla.

Základem trestní odpovědnosti je trestný čin, resp. jeho spáchání. Definice trestného činu je obsažena v § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku a *de iure* je založena na formálním pojetí trestného činu, přičemž spočívá na požadavku splnění podmínek stanovených zákonem, kterými jsou – protiprávnost činu, znaky uvedené v zákoně a označení činu za trestný trestním zákonem.

Definice trestného činu je doplněna a taktéž omezena dvěma korektivy rozsahu trestního bezpráví, jimiž jsou:

- a) zásada subsidiarity trestní represe, tj. hmotněprávní korektiv (§ 12 odst. 2 TZ),
- b) zásada oportunity, tj. procesněprávní korektiv [§ 172 odst. 2 písm. c) TŘ]

Ve své práci jsem si nicméně položila otázku, jakou úlohu zásada subsidiarity trestní represe v trestním právu představuje, zda jde pouze o interpretační pravidlo, anebo ji máme považovat za materiální korektiv formálního pojetí trestného činu? Přes odlišné názory se praxe přiklonila k zásadě subsidiarity trestní represe jako k materiálnímu korektivu, který však nenajdeme výslovně zmíněn v trestním zákoníku.

Taktéž se přikláním k názoru, že zásada subsidiarity trestní represe by měla být v praxi považována za hmotněprávní korektiv, díky němuž orgány činné v trestním řízení můžou v určitých případech dojít k takovému závěru, že i přes splnění všech znaků trestného činu, se o trestný čin nebude jednat, a to z toho důvodu, že nenaplnil určitou míru společenské škodlivosti, tedy neměl předpokládanou intenzitu společenské škodlivosti. Pak postačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Nicméně si taktéž myslím, že zásada subsidiarity trestní represe plní i interpretační funkci, a to kvůli tomu, že se pomocí ní interpretují jednotlivé formální znaky skutkové podstaty trestného činu a taktéž se v daném případě zjišťuje, zda jsou všechny formální znaky se zřetelem k této zásadě naplněny i materiálně, tzn. že se řeší hledisko intenzity naplnění znaků trestného činu.

Zásada subsidiarity trestní represe připisuje formální definici trestného činu materiální hledisko. Slovy Jelínka tím tuto definici „změkčuje“. V důsledku toho se z formálního pojetí

stává formální pojetí s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe, resp. materializované formální pojetí.³⁴⁹

Materializované formální pojetí považuji za vhodné, protože se domnívám, že žádné pojetí, tj. materiální a formální, nemůže existovat pouze v „čisté“ podobě. Zároveň si však myslím, že se touto kombinací ztrácí výhody, které formální pojetí nabízí. Z praktického hlediska lze konstatovat, že se vlastně tak moc nezměnilo, protože se praxe nachází v tom samém bodě, v jakém se nacházela před přijetím dnešního trestního zákoníku. Současné pojetí trestného činu pouze přesunulo materiální kritérium trestného činu na odlišné místo v trestním zákoníku, takže vlastně kritérium zůstalo zachováno, ale není součástí znaků trestného činu.

Při uplatnění zásady subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ) musí být splněny dvě podmínky:

- a) jedná se o „případy“ společensky škodlivé, a zároveň
- b) nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu

Pojem „společenská škodlivost“ nahradil pojem „nebezpečnost činu“, který byl obsažen v zákoně z roku 1961. Nicméně se domnívám, že hlavním rozdílem mezi těmito pojmy, jak je uvedeno i ve znění stanoviska Nejvyššího soudu (Rt 26/2013) je ten, že je užití současného materiálního korektivu vyloučeno „[...] zejména v případech zvláště závažných zločinů a zločinů.“³⁵⁰ Zároveň souhlasím s Jelínkem a myslím si, že užitý termín „společenská škodlivost“, jenž vyjadřuje zásadu subsidiarity trestní represe není zcela vhodný, a to z toho důvodu, že oba pojmy jsou značně neurčité. Jak tvrdí Jelínek, vhodnějším pojmem by byla například „závažnost činu“.³⁵¹

Termín „společenská škodlivost“, který vyjadřuje zásadu subsidiarity trestní represe musí naplnit určitou míru intenzity, kdy nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Zákon ale nekonkretizuje tuto intenzitu a neuvádí přesná kritéria. Je tak na orgánech činných v trestním řízení a na soudu, aby rozhodl o intenzitě společenské škodlivosti. Vodítkem poslouží demonstrativní kritéria uvedena v § 39 odst. 2 TZ.

K této úpravě si dovoluji přistupovat taktéž kriticky, protože se domnívám, že právě ona demonstrativnost působí nepředvídatelně a vyvolává stav právní nejistoty, a to nejen u „běžných“ občanů, ale i u samotných orgánů činných v trestním řízení. Myslím si, že by měla

³⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 147.

³⁵⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013), také KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu: *Trestněprávní revue*. 2017, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 111-117.

³⁵¹ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 27-28.

být kritéria společenské škodlivosti určena přesně a neměla by stát mimo definici trestného činu, jak je tomu nyní. Domnívám se, že by bylo logičtější je propojit s formální definicí trestného činu. Jedinou jistotu, kterou nám tak právní úprava dává, je ta, že společenská škodlivost bude určována podle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu.

Vedle hmotněprávního korektivu (§ 12 odst. 2 TZ, s doktrinálním odkazem na § 39 odst. 2 TZ) se v našem právním řádu setkáme i s korektivem uplatňovaným v rámci trestního práva procesního, kdy podle § 159a odst. 4 TŘ může státní zástupce odložit věc nebo v souladu s § 172 odst. 2 písm. c) TŘ zastavit trestní stíhání, tj. zásada oportunity. Avšak jak kritéria hmotněprávní, tak i kritéria procesněprávní jsou fakticky stejná. Je zcela zarážející, že kritéria uvedená v § 39 odst. 2 TZ, jsou stanovena demonstrativně oproti tomu kritéria zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti, vyjádřená v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, jsou stanovena taxativně, i když je lze z obsahového hlediska, jak bylo uvedeno výše, posoudit fakticky za totožná. Již toto je důkaz toho, že zvolené legislativní řešení má v sobě jisté mezery.

Podle mého názoru existence dvou paralelních korektivů (tj. hmotněprávní zásada subsidiarity trestní represe a procesněprávní oportunita) není zcela vhodná. Domnívám se, že vhodným řešením by mohl být pouze korektiv jeden, jenž by byl však dostatečně a pečlivě propracován. Pokud však již máme situaci, kdy existují korektivy dva, tak se domnívám, že je třeba, aby hmotněprávní korektiv navazoval na korektiv procesněprávní. Nikoliv, aby se vzájemně překrývali anebo v horším případě měly za následek odlišný důsledek pro pachatele a obviněného.

Otázkou taktéž je, který z těchto dvou korektivů má přednost, protože ani to zákonodárce neurčil. Můžeme postupovat tedy podle obecných zásad trestního práva, kdy hmotné právo předchází právu procesnímu, tedy že se nejprve uplatní hmotněprávní korektiv a teprve poté korektiv procesní. I toto je však nedostatkem právní úpravy, a to jak z hlediska teoretického, tak i praktického a samozřejmě to přispívá k již zmíněné právní nejistotě osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Z hlediska dnešní právní úpravy kategorizace trestných činů, má kategorizace podobu bipartice – přečin a zločin. V rámci kategorie zločinu existuje ještě subkategorie zvlášť závažného zločinu. Rozlišení vychází z odstupňované typové závažnosti trestných činů, vyjádřené trestní sazbou. Zastřešujícím pojmem pro tyto kategorie je pojem „trestného činu“.

Pro rozlišení, zda se jedná o přečin nebo zločin slouží u úmyslných trestných činů horní hranice trestní sazby uvedená v zákoně. Přečinem jsou všechny nedbalostní trestné činy, bez ohledu na trestní sazbu stanovenou v zákoně. Je otázkou, zdali zařazení všech nedbalostních

restných činů mezi přečiny a neexistence jejich bližší diferenciacie podle jejich závažnosti není právě nedostatkem rekonifikace restního zákoníku.³⁵²

Za hlavní nedostatek rekonifikace restního práva považují skutečnost, že se právní úprava potýká s neprovázaností restního práva hmotného a procesního. U kategorizace restných činů se toto nepropojení restního zákoníku a restního řádu projevuje chybějící diferenciací restního řízení, tedy ve vytvoření různých typů řízení, příslušnosti soudů, uplatnění odklonů a dalších institutů restního práva procesního. Restní řád si sice prošel určitými změnami, nicméně zmíněná diferenciacie restních řízení v návaznosti na kategorizaci restných činů chybí.

Výsledek je takový, že vedle kodifikovaného restního zákoníku působí „starý“ restní řád. Myslím si, že při kodifikaci restního práva hmotného, mělo být zároveň kodifikováno restní právo procesní a tím by nedošlo pouze k poloviční úpravě restního práva. Vzhledem k tomu, že spolu restní právo hmotné a procesní neodmyslitelně souvisí, považují za chybné, že tak procesní a hmotněprávní souvislosti spolu nekorrespondují. Je tomu již několik let, co byl „nový“ restní zákoník přijat, avšak tyto mezery, které by s přijetím kodifikovaného restního řádu byly zhojeny, nebyly stále napraveny.

³⁵² JELÍNEK, Jiří. Pojem restného činu a kategorizace restných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 38.

Zkratky

EÚLP	Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (Evropská úmluva o ochraně lidských práv)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ÚSTAVA	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Přest. Zák.	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zdrojů

1. Učebnice, odborné publikace

- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: CODEX Bohemia, 1997.
- FRYŠTÁK, Marek, Jan PROVAZNÍK, Jolana SEDLÁČKOVÁ a Eva ŽATECKÁ. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7418-221-1.
- CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-785-0.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3
- JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7.
- JESCHNECK, H.-H., Weigend, T., Lehrbuc des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1996.
- KALLAB, J. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha, Melantrich, 1935.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné, obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.
- KRATOCHVÍL, Vladimír, Josef KUČHTA, *Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MILOTA, A. *Reforma trestního zákona v Československu*. Bratislava: Právnická jednota, 1934.
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd“, 1934.
- NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 3. vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8.
- NOVOTNÝ, Oto, Marie Vanduchová, Pavel ŠÁMAL a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. 6 vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-67-8.
- NOVOTNÝ, František, Josef SOUČEK a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.
- *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.
- PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva: základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- STOČESOVÁ, Simona a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-360-5.
- STORCH Fr. *Rakouské právo trestní hmotné*, litografie podle přednášek 1892/3, 4. vyd. Praha, 1907.
- ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

- VÁLKOVÁ, Hana, Simona STOČESOVÁ (ed.). Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. *Sborník příspěvků z odborného semináře*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 2006. ISBN 80-7043-493-7.

2. Monografie, sborníky

- FENYK, Jaroslav Několik poznámek ke konstrukci skutkových podstat ve zvláštní části návrhu trestního zákoníku 2006. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, č. 2. ISSN 0323-0619.
- FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 11. ISSN 1213-5313.
- JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348.
- KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 1. ISSN 1213-5313.
- KANDOVÁ Katarína. Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu: *Právní rozhledy*. 2017, č. 17. ISSN 1210-6410.
- KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 5. ISSN 1213-5313.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní právo (opět) na přelomu? *Justičná revue*. 2003, 55(2). ISSN 1335-6461.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. K pojetí trestného činu v návrhu trestního zákoníku České republiky 2006. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 5. ISSN 1213-5313.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 5. ISSN 1210-6348.
- KRATOCHVÍL, Vladimír: Pojem a kategorizace trestného činu ve slovenské a české osnově trestního zákona (2004), in *Rekodifikácia trestného práva, sborník Akadémie Policajného zboru*. Bratislava 2004.
- MIŘIČKA, A. Osnova čl. zákona trestního, *Právnik*, 1922.
- NEZKUSIL, Jiří. Diference podmínek trestní odpovědnosti a kritéria kriminalizace v návrhu rekodifikace. *Trestní právo*. 2008, č. 6. ISSN 1211-2860.

- NEZKUSIL, Jiří. Kategorizace trestných činů v návrhu rekodifikace trestního práva hmotného. *Trestní právo*. 2008, č. 7-8, roč. 12, ISSN 1211-2860.
- NEZKUSIL, J. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník*. 2008, č. 2. ISSN 0231-6625.
- NOŽIČKA, J.: Zatímní návrh obecné části..., c. d., s. 18., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.
- OLŠAR, E. Trestní právo na přelomu. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1936.
- PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity: *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11. ISSN 1213-5313.
- PŮRY, F.: Poznámky k pojetí trestného práva jako ultima ratio, In *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Walters Kluwer, 2008.
- RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním korektivem z pohledu státního zástupce: *Trestněprávní revue*. 2011, č. 6. ISSN 1213-5313.
- ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. roč. 12, č. 4/2007, ISSN 1211-2860.
- SOLNAŘ, Vladimír: Osnova trestního zákona (Několik poznámek k obecné části osnovy tr. zákona o zločinech a přečinech z r. 1925) *Právník*, 1926, č. 7.
- SOLNAŘ, Vladimír. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo*, 1965. č. 11.
- ŠÁMAL, Pavel, K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku: *Právní rozhledy*. 2007, č. 17. ISSN 1210-6410.
- ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2009, č. 5. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného: *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348.
- ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku: *Trestněprávní revue*. 2010, č. 5. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím Ústavního soudu a k materiálnímu pojetí trestného činu. *Právní rozhledy*, 2001, č. 4, ISSN 1210-6410.
- ŠKVAJN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 10.

- VÁLKOVÁ, Helena. K reformě českého trestního práva hmotného ve světle stanoviska prof. Dr. Hans-Heinricha Jescheka. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 9. ISSN 1213-5313.
- VÁLKOVÁ, Hana, Simona STOČESOVÁ (ed.). Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. *Sborník příspěvků z odborného semináře*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 2006. ISBN 80-7043-493-7.
- VESELÁ, J.: *Význam pohnutky a smýšlení pro rozlišení trestných činů*. Praha, 1928, s. 73., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.
- VESELÁ, J.: Čím rozlišiti..., c. d., s. 11., in KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů (trestně právních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 46-47.

3. Komentáře

- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář I. díl (§ 1–232 TZ)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015.
- FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor Stříž a Přemysl POLÁK, *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vyd. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7.
- MATYS, Karel a kol. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1975.
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8.

4. Právní předpisy

- Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (Evropská úmluva o ochraně lidských práv), v platném znění
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, v platném znění
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, v platném znění

5. Důvodové zprávy, osnovy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání trestního zákoníku č. 410 z roku 2008.
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. II. Odůvodnění osnov. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.
- ŠÁMAL, Pavel, *Osnova trestního zákoníku 2004–2006*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5.

6. Judikatura

- Nález Ústavního soudu II. ÚS 1152/17, ze dne 11. 6. 2018.
- Nález Ústavního soudu, II. ÚS 914/21 ze dne 26. 4. 2021.
- Nález Ústavního soudu, II. ÚS 3411/20 ze dne 27. 4. 2021.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 5 Tdo 897/2005.
- Rozsudek ESLP ze dne 2. 12. 2008, 2872/02, K. U. proti Finsku.

7. Internetové zdroje

- <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>.
- https://is.cuni.cz/studium/soub_mana/index.php?id=11fbbe971991dfd09067662453fdecc9&tid=&do=xdownload&fileid=240077.
- <https://www.beck-online.cz>
- <https://www.psp.cz/>
- <https://www.zakonyprolidi.cz/>
- <http://kraken.slv.cz/>
- <https://www.nsoud.cz>
- <https://www.usoud.cz/>
- <https://www.judikaty.info/cz/>

8. Ostatní zdroje

- Projev ministra vnitra V. Noska
- BECCARIA, Cesare, *O zločinech a trestech*, V Praze: V kommissi knihkupectví: Bursík a Kohout, 1893. (překlad Sládeček Josef)
- HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje kategorizaci trestných činů v českém trestním zákoníku, jedná se o zásadní otázku související s trestní odpovědností.

Rekodifikace trestního zákoníku s sebou v roce 2009 přinesla několik změn, jednou z nejvíce diskutovaných oblastí byla nová kategorizace trestných činů, která přešla z monopartice na bipartici trestných činů (přečin a zločin). Nicméně „nová“ kategorizace trestných činů nebyla jedinou změnou, kterou český trestní zákoník přinesl. Mezi další patří problematika pojetí trestného činu, resp. jeho změna z materiálně-formálního na formální pojetí. V dnešním trestním zákoníku však díky zásadě subsidiarity trestní represe nemáme formální pojetí v jeho čisté podobě, ale spíše materializované formální pojetí. V českém trestním právu máme dva korektivy – zásadu subsidiarity trestní represe, jakožto korektiv hmotněprávní a zásadu oportunity, jakožto korektiv procesněprávní. Potřebnost dvou korektivů je diskutabilní a názory se značně liší. Z tohoto důvodu jsem je v diplomové práci popsala a dovolila jsem si předložit i svůj názor na tuto problematiku.

Abych téma diplomové práce popsala co nejkomplexněji a ve vzájemných souvislostech, rozdělila jsem práci na tři části, které na sebe vzájemně navazují. Každá z jednotlivých částí je rozdělena na podkapitoly, jež s danou částí souvisí, a které mi přišly pro danou oblast nejpodstatnější.

V první části vysvětluji jednotlivé pojmy a pojetí týkající se trestného činu. Dále rozebírám klíčové instituty a podstatné zásady, související s touto problematikou.

Část druhá se věnuje stěžejním otázkám klasifikace a kategorizace trestných činů v trestním zákoníku, jdoucí od obecných pojmů a rozdílů až k samotné úpravě v našem českém trestním zákoníku. V poslední podkapitole této části se zabývám rozlišením trestného činu a správního deliktu.

V části třetí se věnuji historickému vývoji trestního zákoníku, kdy první podkapitoly se zabývají prvními školami ovlivňující trestní právo, přes středověk, novověk až po současnost. Poslední podkapitola této části se vrací k části druhé, zabývající se problematikou kategorizace trestných činů v českém trestním zákoníku.

Závěrečná část práce předkládá zjištěná fakta a otevírá problematické okruhy týkající se tohoto tématu. Taktéž shrnují závěry své práce.

Abstract

This diploma thesis deals with the categorization of criminal offenses in the Czech Criminal Code, it is a fundamental issue related to criminal liability.

The recodification of the Criminal Code in 2009 brought with it several changes, one of the most discussed areas was the new categorization of crimes, which moved from a monopartite to a bipartite of crimes (misdemeanour and crime). However, the "new" categorization of criminal offenses was not the only change brought about by the Czech Criminal Code. Among others is the issue of the concept of crime, respectively. its change from material-formal to formal conception. However, in today's Criminal Code, thanks to the principle of subsidiarity of criminal repression, we do not have a formal concept in its pure form, but rather a materialized formal concept. In Czech criminal law, we have two correctives - the principle of subsidiarity of criminal repression, as a substantive corrective and the principle of opportunity, as a corrective of procedural law. The need for two correctives is debatable and opinions differ widely. For this reason, I described them in my thesis and I allowed myself to present my opinion on this issue.

In order to describe the topic of the diploma thesis as comprehensively and in mutual context, I divided the work into three parts, which follow each other. Each of the individual parts is divided into subchapters, which are related to the given part, and which came to me as the most important for the given area.

In the first part I explain individual terms and concepts related to crime. I also analyze the key institutes and essential principles related to this issue.

The second part deals with the key issues of classification and categorization of criminal offenses in the Criminal Code, ranging from general concepts and differences to the regulation itself in the Czech Criminal Code. In the last subchapter of this section, I deal with the distinction between crime and administrative offense.

In the third part I deal with the historical development of the Criminal Code, where the first subchapters deal with the first schools influencing criminal law, through the Middle Ages, the modern age to the present. The last subchapter of this part returns to the second part, dealing with the issue of categorization of criminal offenses in the Czech Criminal Code.

The final part of the thesis presents the findings and opens up problematic areas related to this topic. I also summarize the conclusions of my work together.

Název práce v anglickém jazyce

The categorization of criminal offenses in the Czech criminal Code

Klíčová slova

Kategorizace trestných činů

Trestný čin

Trestní zákoník

Key words

Categorization of criminal offenses

Crime

Czech criminal Code